

'Nizamname-i Milliye-i Museviye'den 'Hahamhane Nizamnamesi'ne Osmanlı Yahudilerinin Kurumsal Temsiliyeti

► Araştırma makalesi / Research article

Yakup KARATAŞ

Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı / Prof. Dr., Ağrı İbrahim Çeçen University, Faculty of Science and Letters, Department of Contemporary History | ROR ID: [054y2mb78](https://orcid.org/054y2mb78) | Ağrı, Türkiye
ORCID: [0000-0003-3356-0146](https://orcid.org/0000-0003-3356-0146) | yakup198025@gmail.com

Atf: Karataş, Yakup. "Nizamname-i Milliye-i Museviye'den 'Hahamhane Nizamnamesi'ne Osmanlı Yahudilerinin Kurumsal Temsiliyeti". *Milel ve Nihal* 21/2 (2024), 267-304.

Öz

Osmanlı idaresinde gayrimüslimler devletin himayesi altında kendi cemaat hukuklarını uygulayabilmişler ve yüzyıllar boyunca huzur içinde yaşayabilmişlerdir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda ise gerek yabancı müdahalelerinin gerekse milliyetçilik akımının etkisi ile Osmanlı Devleti'nden ayrılma eğilimine girmişlerdir. Sultan II. Mahmud döneminden (1808-1839) itibaren "vatandaş" olarak görülen gayrimüslimler bu sığara resmen 1876 anayasası ile kavuşmuşlardır. Osmanlı idarecileri gayrimüslim vatandaşların iç ve dış konjonktürün etkisiyle toplım bütünlüğünden kopmalarını için 1862 yılında kanunlaştırma faaliyetlerinin önünü açmıştır. Her cemaat kendi anayasası niteliğinde kanun metinleri hazırlamış ve bu metinler devlet tarafından onaylanınca yürürlüğe konmuştur. Bu çalışmada Osmanlı Yahudilerinin hazırladığı 1864 tarihli kanun teklifi (Nizamname-i Milliye-i Museviye) incelenmiş, devlet tarafından bir yıl sonra yürürlüğe konan Hahambaşı Nizamnamesi ile karşılaştırılmıştır. Neticede, hazırlanan önerinin sadece cemaatin merkezi idaresine dair fasıllarının dikkate alındığı ve diğer cemaat uygulamalarına dair tekliflerin büyük oranda kabul görmediği anlaşılmıştır. Çoğu araştırmacının gözden kaçırdığı cemaat önerisi ilk defa bu çalışmada değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, XIX. Yüzyıl, Gayrimüslimler, Kanunlaştırma, Hahamhane Nizamnamesi.

Institutional Representation of Ottoman Jews from 'Jewish National Code' to 'Rabbinate Regulation'

Cite as: Karataş, Yakup. "Institutional Representation of Ottoman Jews from 'Jewish National Code' to 'Rabbinate Regulation'". *Milel ve Nihal* 21/2 (2024), 267-304.

Abstract

In the administration of the Ottoman Empire, non-Muslims could apply their community laws under the protection of the state and lived in peace for centuries. However, in the 18th and 19th centuries, influenced by both foreign interventions and the rise of nationalism, they began to incline towards separation from the Ottoman Empire. Non-Muslims, who were regarded as "citizens" starting from the reign of Sultan Mahmud II (1808-1839), officially gained this status with the 1876 constitution. Ottoman rulers, influenced by both internal and external circumstances, paved the way for legislative activities in 1862 to prevent non-Muslim citizens from being disconnected from societal unity. Each community prepared law texts resembling its constitution, and when these texts were approved by the state, they were put into effect. In this study, the law proposal dated 1864 prepared by the Ottoman Jews (Jewish National Code) was examined and compared with the Rabbinate Regulations, which was put into effect by the state a year later. As a result, it is understood that only the chapters regarding the central administration of the community were taken into consideration in the proposed legislation, and proposals regarding other community practices were largely not accepted. This proposal, which most researchers have overlooked, is evaluated for the first time in this study.

Keywords: Ottoman Empire, 19th Century, Non-Muslims, Legislation, Rabbinate Regulations.

Giriş

Hız Muhammed döneminde kurulan ilk İslam devletinin egemenliği altında yaşayan gayrimüslim unsurların hukuki statüleri, ödeyecekleri vergiler, haklar ve ödevleri, imtiyazları, ayetler ve peygamberin sünneti olan uygulamalarla belirlenmişti. Sonraki İslam devletlerinde bu genel çerçeve korunarak zamana ve şartlara göre kimi yenilikler yapılmıştı. İstanbul'un fethinden itibaren gayrimüslimler için tanımlanan statüko sonraki dönemlerde Fatih dönemi referans alınarak sürdürülmüş ve 15. yüzyılda ortaya konan bu yapı XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar çok değişmeden devam etmişti. Osmanlı protokol yapısı içinde ise Rum patriği, diğer gayrimüslim cemaat liderlerine göre ilk sırada kabul edilmişti.¹ Rumlardan sonra Ermeniler ve Yahudiler gelmekte idi. Osmanlı gayrimüslim vatandaşlarında dini ve mezhebi ayrılık ön planda olup mesela aynı dili konuştukları halde farklı mahallelerde oturan farklı mezhepten etnik gruplara rastlamak mümkündü. Osmanlıların oluşturduğu bu din rejimi batılı yazarlar tarafından "Millet Sistemi" olarak tanımlanmış buradaki millet kelimesinden cemaat kastedilmiştir.²

Tercümanlık, ticaret, finans yönetimi ve sarraflık gibi çeşitli resmi görevleri de ifa eden ve Osmanlı resmi söyleminde zimmi veya reaya olarak adlandırılan gayrimüslimler, bir takım vergi muafiyetlerinin yanı sıra devlete hizmetlerinden dolayı itibarlı bir hüviyete de sahip olmuşlardı.³ Şerî hukuk referanslı Osmanlı idare usullerince Müslüman olanlar veya olmayanlar şeklinde oluşturulan millet sistemi sayesinde gayrimüslim gruplara kendi din, kültür ve özel hukuklarını koruma imkânı sağlanmıştı. Fatih Sultan Mehmed döneminde formel bir hüviyet kazanan bu zimmet uygulaması Tanzimat'a kadar sürmüştü, Tanzimat'tan sonra herkes Osmanlı vatandaşlığı kavramı içerisinde düşünölmeye başlamış, vatandaşlık nosyonu 1876'da anayasal güvence kazanmıştır.⁴

Osmanlı kadim millet sistemi XVIII. yüzyıldan itibaren çözülmeye başlamıştır. Çünkü bir taraftan Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu sosyal, ekonomik ve siyasi şartlar bir taraftan da batılı devletlerin etkisi Osmanlı gayrimüslimlerini başka devletlerin himayesini aramaya itmıştır.⁵ Ticarete etkin olan ve Avrupa devletlerinin himayesinde ticaret yapmaya başlayan gayrimüslimler Osmanlı sistemi içinde tutulmaya çalışılmıştır. Ancak himaye ve patent elde etme gibi gayrimeşru girişimlerin önü alınamamış ve gayrimüslimlerle Avrupa devletlerinin etkileşimi gündün güne artmıştır.⁶ Nitekim 1821 Rum isyanının başarıya ulaşmasından sonra dağılmayı önlemek için çeşitli reformlar yapılması gündeme gelmiştir. Tanzimat Fermanı (1839) ile başlayan hukuk önünde eşitlik anlayışı, gayrimüslimleri de içine alacak şekilde ancak 1856'daki İslahat Fermanı ile tahakkuk edebilmişti. Yahudiler diğer gayrimüslim cemaatlerin aksine milliyetçilik akımına kendilerini kaptırmamışlar, devlete

¹ Saro Dadyan, "Sultan Abdülaziz Döneminde Gayrimüslimlerin Üst Düzey Memuriyetlere Kabulü ve Sultan Abdülaziz Döneminin Gayrimüslim Nazır ve Müsteşarları", *Sultan Abdülaziz Dönemi Sempozyumu Bildirileri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), 2/130.

² Cevdet Küçük, "Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, Ed. Güler Eren (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 4/211.

³ Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi* (İstanbul: Risale Yayınları, 1996), 29-38.

⁴ Gülnihal Bozkurt, "Osmanlı-Yahudi İlişkilerine Genel Bir Bakış", *Belleten* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993), 57/219, 540.

⁵ Uğur Kurtaran, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8 (Kars, 2011), 63.

⁶ Ali İhsan Bağış, *Osmanlı Ticaretinde Gayrimüslimler (Kapitülasyonlar, Beratlı Tüccarlar, Avrupa ve Hayriye Tüccarları 1750-1839)* (Ankara: Turhan Kitapevi, 1983), 96.

bağlı kalmayı tercih etmişler ve ileri tarihlerde Siyonizm'e destek vermemişlerdir.⁷ Reformların sunduğu imkânlardan tatmin olarak bu hakları sessiz sedasız kullanmışlardır.⁸ Kimi tespitlere göre onların bu siyasetten uzak tavrı, kendilerini “savunmasız” ve “fazlasıyla azınlık” görmelerinden kaynaklanmıştır.⁹ Onlardaki bu çekingen kolektif bilincin oluşmasında XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Rus istilasına uğrayan topraklarda uğradıkları mezalim ve Hristiyanların milliyetçilik uğruna Müslümanların yanında Yahudilere de baskı ve şiddet uygulamalarının payı olmalıdır. Bu hadiselerden dolayı yüzbinlerce Müslüman ve Yahudi son sığınak olarak gördükleri elde kalan Osmanlı topraklarına göçe mecbur olmuştur.¹⁰

Islahat Fermanı'nın ilan edildiği dönemde Osmanlı Devleti batılılar tarafından Tanzimat hareketinin ilk dönemlerindeki merkezîyetçi tavrı terk etmeye zorlanmış, etnik ve dini grupların hak ve özgürlüklerini artırmak zorunda bırakılmıştır. Osmanlılar, tarihi merkezîyetçi devlet anlayışlarına aykırı görünen bu teklifleri kabul etmiştir. Islahat Fermanından tatmin olmayan grupların ayaklanmaları, büyük devletlerin, ıslahat yapması yolunda Osmanlı Devleti'ne baskıları ve Ortadoğu ve Balkanlardaki huzursuzluklar batı kaynaklı dayatmaların iyice belirgin hale gelmesine neden olmuştur. 1861'de Cebel-i Lübnan'a tanımlanan özerk statünün başka yerlerde de örneklerini görmek isteyen batılılara karşı Osmanlılar, 1864'te Tuna Vilayet Nizamnamesini yürürlüğe koydular ve birkaç yıl sonra bunu tüm ülkeyi kapsayacak şekilde genişlettiler. Böylece devlet merkezi, karar alma mekanizmasında daha görünür hale getirilerek yabancıların dâhili idareye müdahaleleri engellenmeye çalışıldı.¹¹ Bu tespitlerden yola çıkılarak kanunlaştırma hareketlerinin altında yatan sebeplerin, büyük devletlerin gerek dâhili idareye gerekse gayrimüslimleri bahane ederek toplumsal yapıya müdahalelerini önlemek olduğu ifade edilebilir.

Devlet-tebaa ilişkilerini belirleyen iç dinamiklerin değişmesinde dış gelişmelerin zorlayıcı etki oluşturduğuna yukarıda kısaca temas edildi. Türk tarih yazını bilhassa XIX. yüzyılda gayrimüslimlerin devletle olan ilişkilerini sorgularken yabancı etkisinin dikkatte tutulması fikrinde genel olarak müttefiktir. Engelhardt ve Davison da bu etkileşimi teyit eden tespitlerde bulunmuştur.¹² Bu yaklaşımlar, büyük devletlerin Osmanlı ülkesindeki gayrimüslim topluluklara yönelik ilgisi hatırdta tutulursa geçerli gözükmektedir.¹³ Osmanlıların birlik ve beraberliği sürdürmek için gösterdiği çabalardan biri de şüphesiz hukuki sahada cereyan etmiş ve hem yabancı müdahalelerini engellemek hem de cemaatlere daha modern bir örgütlenme sağlamak için yollar aranmıştır. 1862'de cemaatlere kendi dâhili nizamlarını tesis etmeleri yolunda emirler gönderilmiş ve böylece ayrı ayrı toplanan cemaat

⁷ Bozkurt, “Osmanlı-Yahudi İlişkilerine Genel Bir Bakış”, 543.

⁸ Gülnihal Bozkurt, *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*, (Ankara: TTK Yayınları, 1996), 189.

⁹ Pual Dumont'dan akt. Arus Yumul, Rifat N. Bali, “Ermeni ve Yahudi cemaatlerinde Siyasal Düşünceler”, *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce (Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası-Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi)*, Ed. Mehmet Ö. Alkan (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 365.

¹⁰ Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, çev. Meriç Sobutay, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2008), 296.

¹¹ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Maballî İdareleri (1840-1880)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2011), 46, 50, 59.

¹² Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999), 281; Roderic H. Davison (1997), *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform-1856-1876* (İstanbul: Papirüs Yayınları, 1997), 1/137.

¹³ Bahsedilen hususun Türk ve yabancı arşivlerine dayalı olarak ele alındığı kapsamlı bir değerlendirme için bkz. Salahi R. Sonyel, *Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014).

içi komisyonların hazırladığı nizamnameler yürürlüğe konmuştur.¹⁴ Aynı yıl Rum-Ortodoks, 1863'te Ermeni Gregoryen ve 1865'te de Yahudilerin Hahamhane nizamı ilan edilmiştir. Bu nizamnameler her ne kadar cemaatler nezdinde *mikro anayasalar* gibi itibar görerek cemaat-devlet ve cemaat idaresi ile cemaat üyeleri arasındaki ilişkiler ağının çerçevesini çizmişse de bunların sonraki süreçte devletçe yürütülecek anayasa çalışmalarına ulusal parlamento, halk temsili ve seçim usulleri bakımlarından ilham kaynağı olduğuna dair tespitler vardır.¹⁵ Nitekim Tunaya'ya göre cemaat nizamnameleri sayesinde meclis ve anayasa kavramları siyasal pratiğe girmiştir. Balkan uluslarının ve cemaatlerin sunduğu yasa önerilerine dikkat edilmesi gerektiğini vurgulayan yazar 1876'daki ilk Osmanlı anayasasının temellerini bu merkezde yeniden düşünmeyi tavsiye eder.¹⁶ Bu çalışma da haddizatında Osmanlı Yahudi cemaatinin kanunname önerisi üzerine şekillenmiştir. Öneri, aşağıda da belirtileceği üzere devlet tarafından kısmen kabul edilmişse de muhtevada yer verilen cemaat içi ilişkiler, idare anlayışı, dini uygulamalar ve cemaatle ilgili diğer hususlar dönemin Yahudi cemaatinin dâhili yapısını göstermesi açısından anlamlıdır. Bu yasalastırma çalışmaları sonunda ruhban sınıflarının yetkilerinin azaltılıp laik eğilimlerin kuvvetlendirildiği görüşü öne çıkmıştır. Bu bağlamda Musevi cemaatinin hazırladığı nizamname önerisinin giriş faslında eski usullerle yönetim mantığının dayanılmaz ağırlığına vurgu yapılmış, hukuksal değişimin, dönemin bir zorunluluğu olarak görüldüğü ortaya konmuştur. Aynı faslında nizamname hazırlanması doğrultusunda her cemaat yönetimine padişah emri gönderildiğinin de altı çizilmiştir.¹⁷ Millet nizamnamelerinin ortaya çıkış süreci genel bir çerçeveye oturtulacaksa Tanzimat döneminin kanunlaştırma hareketlerinin en yoğun yaşandığı bir sırada derinden hissedilen yabancı etkilerini ve bu etkilere karşı devletçe geliştirilen tepkisel mekanizmaları birlikte düşünmek icap eder.

1. Osmanlı İdaresinde Yahudiler ve Hahamhane Nizamnamesi

Museviler diğer gayrimüslim unsurlar gibi kendi dini-ruhani reislerinin idaresi altında yaşamakta, reisler, İsrail peygamberlerinin birer varisi olarak görüldüğü için eğitilmiş ve temsil kabiliyeti yüksek kişiler arasından seçilmekte ve toplumun dini, kültürel ve sosyal ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Bursa'nın fethinden (1326) itibaren Musevilerle ilişkiler içine giren Osmanlı idarecileri bu topluma dinlerini yaşama ve sosyo-ekonomik hayatın içinde aktif olarak yer alma bakımından toleranslı davranmışlardır.¹⁸ Dünyanın pek çok yerinde baskılara maruz kalan Yahudiler Osmanlı idaresi altında daha rahat bir yaşam sürmüş, farklı coğrafyalardaki Yahudiler bu müsamahalı idare altında yaşamak için muhtelif tarihlerde Osmanlı ülkesine yerleşmişlerdir. Osmanlı yönetimindeki Yahudiler de vatandaşlık haklarını yerine getirmişler, devletin dış ticaret, tarım, sanayi ve finans gibi önemli

¹⁴ Hüseyin V. İmamoğlu, Önder Deniz (), "Sultan Abdülaziz Döneminde Osmanlı-Rus İlişkilerinin Gayri-Müslim Tebaa Açısından Hukuksal Yeniliklere Etkisi", *Sultan Abdülaziz Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014), 1/186-187; Bozkurt, "Osmanlı-Yahudi İlişkilerine Genel Bir Bakış", 543.

¹⁵ Cenk Reyhan, "Osmanlı'da Millet Nizamnameleri: Avrupa ile Uyum Sürecinde Rum-Ermeni-Yahudi Cemaat Düzenlemeleri", *Belgeler* 27 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2006), 31, 42; Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, 147.

¹⁶ Tarık Zafer Tunaya, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri* (İstanbul: YKY Yayınları, 2017), 132.

¹⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Siyasi (HR. SYS)*, Dosya Nr. 1776, Gömlek Nr. 4, 11 Şubat 1864.

¹⁸ Mehmet Aydın, "Osmanlı Devlet Yapısı İçinde Hahamhane Nizamnamesinin Yeri ve Önemi", *Türk-İslam Medeniyeti, Akademik Araştırmalar Dergisi* 2 (2006), 8.

sahalardaki icraatlarında yardımcı olmuşlardır.¹⁹ Avrupa ile olan ticarete hemen her dönem etkinliklerini koruyan Yahudiler büyükşehirlerdeki bazı esnaf kollarında ise hâkimiyetlerini korumuşlardır. Billhassa Yeniçeri Ocağının işesinde icracı olan Yahudi tüccarın ticari hayattaki canlılıkta rolü büyük olup önemli bir sermayedar grup teşkil etmiştir.²⁰

İstanbul'da ve Anadolu'nun muhtelif yerlerinde bulunan başlıca üç Yahudi cemaati Romanyotlar, Karaylar ve Aşkenazlar idi. Bunlara bir de 1492'den sonra İspanya'dan gelen Sefaradlar eklenmişti. Sayısal ve kültürel olarak zamanla baskın unsur haline gelen Sefaradlar Hahambaşılık makamını da uhdelerine almayı başarmışlardır. Yahudiler arasındaki bu bölünmüşlük, 1526'da Hahambaşı Eliyahu Mizrahi'nin ölümünden sonra 1835'te resmi hahambaşılık beratının çıkmasına kadar bu makama atama yapılamaması gibi bir süreci beslemiştir. Bunda, cemaatler arasındaki ihtilafların yanı sıra devletin cemaatle ilişkilerini nüfuzlu Yahudiler veya cemaat mensubu olan kâhyalarla yürütmekle yetinmesinin de tesiri olmalıdır. 1835'teki Hahambaşı atamasından²¹ sonra Yahudi topumu lidersiz kalmaktan da kurtulmuştur denilebilir. Ancak iki karşıt cepheyi oluşturan "fanatik" ve "reformist" Yahudiler arasındaki anlaşmazlıklar XIX. yüzyıla damgasını vurmuş gözükmektedir. 1862'de iki taraf arasında şiddetlenen münazaalar sonunda Yahudi cemaatinin bir düzene kavuşturulması gündeme gelmiştir.²² Sadrazam Fuad Paşa Edirne, Bursa ve Serez Hahambaşılıklarından bir komisyon kurarak nizamname hazırlanmasını istemiştir. Edirne Hahambaşısı Yakir Gueron 1864'te²³ Hahambaşı kaymakamı olarak atanmış ve Gueron'un hazırladığı nizamname kabul edilmiştir.²⁴ İşte Hahamhane Nizamnamesinin çıkarılmasının, çevresel faktörler ve siyasi gelişmelerin yanı sıra cemaat içinde yaşanan böyle bir sürecin sonucu olduğu da öne sürülebilir.

Yahudilerin hazırladığı Nizamname uzun tartışmalar sonunda Babıali'de onaylanmıştır (1865). Buna göre 20 din adamı ve 60 laik kişiden oluşan Umumi Meclis'in seçtiği 9 üyeden oluşan Cismani Meclis, yine Umumi Meclis'in seçtiği 7 hahamdan oluşan Ruhani Meclis Yahudi cemaatinin dini ve dünyevi işlerini görecekti. Yerel Meclisler kendi hahamlarını seçeceklerdi. Bunlar Hahambaşısına tabi olmadıkları için eyaletlerdeki düzenleme de Nizamnamede gösterilmişti.²⁵ Hahamhane Nizamnamesi (1865) 5 fasılda 48 maddeden oluşmaktadır. Birinci fasıl (1-4. Md), Hahambaşılığa seçilecek kişinin sahip olması gereken sıfatlar, seçim usulleri ve yemin töreni hakkındadır. İkinci fasıl (5-15. Md), Hahambaşının görevleri ile kendisini itham edebilecek komisyonlarla ilgilidir. Üçüncü fasıl (16-19. Md), umumi meclis üyelerinin seçilmesine dair usuller ve bunların görevlerine dairdir. Dördüncü fasılda (20-38. Md) ruhani meclis ve görevleri ele alınmıştır. Beşinci ve son fasılda ise (39-48. Md) cismani meclisin tanımı ve görevleri konu edilmiştir. Bu nizamname doğrultusunda devlet cemaat içi seçimlere hiçbir şekilde müdahale etmemiş, meclislerin varlığı kurumsal

¹⁹ Avram Galanti, *Türkler ve Yahudiler* (Ankara: Dorion Yayınları, 2023), 31 ve 145.

²⁰ Aron Rodrigue, *Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması Alliance Okulları 1860-1925*, çev. İbrahim Yıldız (Ankara: Ayraç Yayınevi, 1997), 41-43.

²¹ Bu atamada, Hahambaşı mülazımı Avram (Abraham Levi) 1250 senesi martından itibaren (Mart/Nisan1835) her sene 3 yük 30.000 akçe maktu ödeme ve 60.000 akçe peşkeş ile tayin edilmiş ve eline berat verilmiştir. Ahmet Hikmet Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Yahudiler* (Ankara: Andaç Yayınları, 2003), 187.

²² Aydın, "Osmanlı Devlet Yapısı İçinde Hahamhane Nizamnamesinin Yeri ve Önemi", 9-14.

²³ Canan Seyfeli, "Osmanlı Devlet Salnamelerinde Hahambaşılık (1847-1918)", *Milel ve Nihal- İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2010), 110.

²⁴ Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Yahudiler*, 191.

²⁵ Bozkurt, "Osmanlı-Yahudi İlişkilerine Genel Bir Bakış", 546.

düzeyde tanınmış, Yahudilerin dini ve dünyevi işleri birbirinden ayrılmıştır. Hahambaşının Osmanlı tebaasından olması şartı ile yabancı müdahaleleri önlenmeye çalışılmış, atamalar devlet onayı şartına bağlanmış, aforoz yetkilerinin sınırlandırılması ile bu konudaki keyfi uygulamalar engellenmiştir.²⁶ Laik kesimin gücünü ve etkisini tescil eden Hahamhane Nizamnamesi Ermenilerin 1863'teki millet nizamnamesinden büyük ölçüde etkilenmiş olmalıdır. Zira o dönemde çıkan cemaat yasalarının en güçlüsünün Ermenilere ait olduğuna dair tespitler vardır. Yahudi cemaatinin kendi içinde yaşadığı çekişmeler bu nizamın başarıya ulaşmasını engellemiştir.²⁷

Bu nizamname cemaat içerisindeki çekişmeler ve cemaatin düzenini sağlayacak liderlerin bulunmayışı yüzünden uygulanamamıştır. Uzun süre sonra hükümet hahambaşılığa geçici olarak görev üstlenecek hahambaşı kaymakamı (vekili) görevlendirmiştir. Bu sebeple 1909 yılına kadar hahambaşılık makamı vekil hahambaşılarcaya deruhte edilmiştir.²⁸ Yahudi toplumunda sinagoglar arasında bir hiyerarşi bulunmadığı için her bölgedeki Yahudi cemaati kendi içinde örgütlenmekte idi. Devletin tüm Yahudilerin reisi olarak itibar ettiği Hahambaşının bu yerel hahamlar üzerindeki kontrolü sınırlıydı.²⁹ Hiyerarşik düzeni kabul etmeyen bir dini anlayışa sahip olan Yahudiler, Hahambaşılık gibi bir makama da ihtiyaç hissetmemişlerdir. İstanbul'daki Hahambaşılığın konumu ise merkezi hükümete yakınlığı dolayısıyla eşitler arasında birinci olmaktan öteye geçememiştir.³⁰ Devlet de bu durumun farkında olsa gerek İstanbul'daki Hahambaşının itibarını yüksek tutmak adına diğer hahamların ona bağlı olduğunu ve onun sözünden çıkmamaları gereğini vurgulamıştır.³¹

2. Taslaktan Reel Politığe Osmanlı Yahudilerinin Nizami

Yahudi toplumunun XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tabii olduğu dâhili düzen 1865 tarihli Hahamhane Nizamnamesi ile tespit edilmiştir. Hahamhane Nizamnamesi Düstûr'da yer aldığı şekliyle muhtelif çalışmalarda çevriyazı suretinde neşredildiği³² için burada tam metni verilmeyecek, sadece muvakkat komisyonun hazırladığı layiha³³ ile mukayesesi yapılacaktır.

Cemaatin hazırladığı kanun layihası ile ilan edilen nizamnameyi kıyaslamadan önce devletin layihaya/öneriye yaklaşımını tanımlamak gerekir. Önceki araştırmalarda cemaatin sunduğu önerinin Babıalı'de kabul edildiği kaydedilmiştir.³⁴ Ancak bu kabul sürecinin oldukça sancılı geçtiği anlaşılmaktadır. Çünkü Divan-ı Hümayun beylikçisi, mezhepler odası müdürü, Hahambaşı kaymakamı Yakir ve Yahudi cemaatinin önde gelenleri defalarca bir araya gelmiş ve cemaatin önerisi üzerinde uzun tartışmalar yürütmüştür.³⁵ Bu görüşmelerde neler konuşulduğuna dair bir teferruat bulunmamaktadır. Kayda göre devlet tüm iç ve dış

²⁶ Aydın, "Osmanlı Devlet Yapısı İçinde Hahamhane Nizamnamesinin Yeri ve Önemi", 21.

²⁷ Davison, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform*, 1/150.

²⁸ Hatice Doğan, "Hahambaşılık", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 2020, Ek-1, 514.

²⁹ Reyhan, "Osmanlı'da Millet Nizamnameleri..", 43.

³⁰ Rodrigue, *Türkiye Yahudilerinin Batılaşması*, 47.

³¹ Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Yahudiler*, 188.

³² *Düstûr*, C. II, (Cüz'î Sani) (İstanbul: Matbaa-i Amire, 1289), 962-975; Reyhan, "Osmanlı'da Millet Nizamnameleri..", 82-90.

³³ BOA. HR. SYS, 1776/4, 11 Şubat 1864.

³⁴ Bozkurt, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu*, 190; Davison, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform*, 1/150.

³⁵ BOA. İrade, *Meclis-i Mahsus (İ. MMS.)*, 30/157, 19 Mart 1865.

konjonktürden sarfinazarla düzenlemenin ana temasını bir seçim kanunu hazırlanması olarak görmüştür. Nitekim eski hahambaşı yerine seçilecek Yakir'in kaymakam olarak atanması ve kendisinden bir hahambaşı seçim kanunu hazırlamasının istenmesi bunu teyit eder. Meclis-i Mahsus tutanağında, layihanın ihtiva ettiği maddelerden öncelikli olarak hahambaşının seçimi, merkezdeki meclislerin teşkili ile üye ve başkanlarının seçimlerine dair hususların öncelikle dikkate alındığı ifade edilmiştir. Zaten cemaatin teklif ettiği kanunun isminin (Nizamname-i Milliye-i Museviyedir) veto edilmiş olması ve kanuna "Hahamhane Nizamnamesi" isminin verilmesi de bu yaklaşımı yansıtır. Cemaatin diğer uygulamaları, dini gelenekleri ve taşraya dair düzenlemelerden merkezi yönetimce sarfinazar edilmiştir. Neticede 5 fasıl ve 48 madde üzerinde karar kılınmıştır. Diğer maddelerin de Hahamhanede toplanacak umumi meclis tarafından yeniden düzenlenip sunulması, Babıali'nin inceleme ve onayından geçtikten sonra nizamnameye ilave edilmesi karar altına alınmıştır. Sadaret'in konu hakkındaki mütalaasında ise Ermeni ve Rum patrikhane kanunları nazara verilerek Yahudilerin nizamının da bunlarla bir standart içerisinde olması gerektiği değerlendirilmiştir.³⁶ Dolayısıyla devlet Yahudilerin kurumsal olarak temsil edildiği Hahamhaneyi ve meclislerini Yahudilerin kendi mezhepleri ile ilgili diğer hususlardan ayrı olarak düşünmüş ve ilan edilen nizamnameye cemaatin diğer mevzuları alınmamıştır. Bu kayıttan, devletin temel yaklaşımının ve reel politikasının tüm gayrimüslim cemaatlerin merkezi idaresinde bir benzerlik ve denklik sağlamak olduğu anlaşılabilir.

- Cemaat içinde hazırlanıp Meclis-i Vala'ya sunulan ve yukarıdaki şekliyle küçültülen layihanın ilk fasılda geçen bazı ifadelerine müdahale edilerek bunların üstü çizilmiş ve yerine yeni ifadeler yazılmıştır. Layihanın başlığı "*Nizamname-i Milliye-i Museviyedir*" şeklindedir. Öncelikle bu başlığın üstü çizilmese bile devletçe kabul edilmediği ve resmi kayıtlara Hahamhane Nizamnamesi olarak geçirildiği ifade edilmelidir.
- İki metin arasındaki en belirgin farklardan biri de Hahambaşının layihada "Rab" kelimesiyle ifade edilmesidir ki bu ifade de keza resmi nizamnamede tamamen terk edilmiştir. Yahudilerin bu kelimeyi ilah anlamında kullanmadıkları da ifade edilmelidir. Çünkü rab (rav) kelimesi Eski Ahid dönemi İbrancesinde "efendi, öğretmen, yönetici, lider" veya genellikle "üst düzey bir göreve getirilmiş kişi" gibi anlamlar yüklenmiştir.³⁷ Diğer taraftan Yahudilerin çoğu din bilginleri için "rab/rav" terimini kullanırken Sefarad Yahudileri "haham" terimini tercih etmişlerdir.³⁸
- Layihanın kaleme alındığı yıllar itibariyle Osmanlı diplomasisi ve kamuoyunun "mebus" kelimesine aşina olmadığı düşünülmektedir. Layihanın dört farklı yerinde taşradan seçilip Hahamhaneye gönderilen azalar için bu tanımlama kullanılmış olup resmi nizamnamede bu ifadeye yer verilmemiştir.
- Layihada Hahambaşının ikametgâhının Musevilerin yaşadığı yerlerin iki sınır noktasının tam ortasında bir yerde olması planlanmıştır. Bunun İstanbul'un Rumeli mi yoksa Anadolu tarafında mı olacağını ise cismani meclisin tayin edeceği vurgulanmıştır (Md. 15). Diğer taraftan Musevi toplumunun resmi işlemlerinin takip edildiği tezkirehanenin de Galata veya İstanbul taraflarında olması gerektiği kaydedilmiştir (Md. 16). Bu iki husus resmi nizamnamede tek maddede (Md. 11.)

³⁶ BOA. İrade, *Meclis-i Mahsus (İ. MMS.)*, 30/157, 19 Mart 1865.

³⁷ Salime Leyla Gürkan, "Rabbâniyyûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34/376.

³⁸ Hatice Doğan, *Osmanlı Devleti'nde Hahambaşılık Müessesesi* (İstanbul: Gözlem Gaz. Basın Yayın, 2003), 74.

birleştirilerek Hahamhanenin ve millet tezkirehanesinin Unkapanı veya Cibali Kapısı civarında olacağı belirtilmiştir.

- Layihanın girişinde yer alan mukaddime faslı nizamnamede bulunmamaktadır. Mukaddimede padişaha dualar edildikten sonra layihanın hazırlanma gerekçeleri ortaya konmuş ve hazırlık süreci kısaca değerlendirilmiştir. Bunun cemaat meclisleri için bir seçim nizamnamesi olduğu belirtilmiş ise de layihanın seçim usullerinin ötesinde daha geniş bir muhtevaya sahip olduğu görülmüştür.
- Cemaatin layihasına göre Hahambaşı olacak kişinin yabancı devlet vatandaşı olsa dahi en az on yıldır Osmanlı ülkesinde ikamet etmesi ve en az on yıldır Osmanlı vatandaşlığına geçmiş olması uygun ve yeterli görülmüşken (Md. 3) nizamnameye göre nesiller boyu Osmanlı vatandaşı olması beklenmektedir (Md. 1).
- Layihada meclis-i umuminin üye sayısı 200 olarak verilmişken (Md. 72) resmi nizamnamede bu sayı 80 olarak tespit edilmiştir (Md. 16). 200 üyenin 28 azası meclis-i ruhani üyeleri, 10'u meclis-i cismani üyesi ve 162'si de mahalle ve köylerden seçilerek gelen "mebus"lardır. Nizamnameye göre ise 80 üyeden oluşan umumi meclis üyelerinin 60'ı cismani, 20'si de ruhani sınıftandır. 60 cismani üyenin 9'u meclis-i cismaniyi teşkil ederken 20 ruhani üyenin 7'si meclis-i ruhaniyi oluşturacak hahamlardır. Umumi meclise sadece Hahambaşı seçimi zamanında Edirne, Hüdavendigâr, İzmir, Selanik, Bağdat, Mısır, İskenderiye ve Kudüs-i Şerif'ten 40 adet geçici aza davet edilecektir (Md. 16). Cemaat layihasında buna dair bir ayrıntı bulunmamaktadır.
- Layihada geçen "Maredi Etra" ifadesi Nizamnamede hiç geçmemektedir. Bu terim güvenilir taşra hahamları için kullanılmaktadır. Nizamnamede aforoz (sarm³⁹) yetkisi yalnızca Hahambaşı, ruhani meclis reisi ve bu reisin yardımcılara verilmiş iken (Md. 30) layihada ayrıca Maredi Etra hahamlarına da bazı şartlar dâhilinde bu yetki tanınmıştır (Md. 41). Devletçe taşra hahamlarına aforoz yetkisi tanınmaması önemlidir. Ayrıca layihanın birkaç maddesinde geçen ve Musevi inancında haram ve helal uygulamaları ifade eden "İssur ve Heter" kavramlarına da resmi nizamnamede rastlanmamaktadır.
- Layihada Türkçe ve İbraniceden "kutsal diller" olarak bahsedilirken (Md. 57 ve 64) resmi nizamnamede böyle bir tanımlama yer almamaktadır.
- Layihanın, cismani meclisin görevlerinin ele alındığı faslında yer alan 66. ve 67. Maddeler millet tevkifhanesinin tertip ve düzeni ile tevkife yetkilendirilen mercileri tanıtmıştır. Ancak Hahamhane nizamında tevkif usulleri veya tevkifhaneye dair bir izahat bulunmamaktadır. Bunun, cemaat içi yargılama usullerinin devletçe ikinci planda düşünüldüğü bağlamında mühim bir farklılık olduğu anlaşılmıştır.
- Layihanın 100 ila 107. Maddelerini ihtiva eden altıncı faslı mahalle meclislerine ayrılmıştır. Bu meclislerin faaliyetleri, seçim usulleri, reis ve azaları hakkında teferruat bulunmaktadır. Musevi toplumunun sosyal dinamiklerinden biri olduğu anlaşılan, cemaat içi yardımlaşma ve dayanışmayı örgütleyen ve ölü gömme prosedürleri için yetkilendirilen bu meclislerin resmi nizamnamede bu önemle ele alınmamış olması da keza dikkat çekici bir farklılıktır. Cenaze işlemleri ile Musevi kabristanlarının tertip ve

³⁹ Layihada aforoz işlemi sarıh bir şekilde "sarm" kelimesiyle ifade edilmiştir. "Sarm"ın kelime anlamı "yakınlığı bulunan kişi veya kuruluşla ilişkisini kesmek"tir. Yahudi geleneklerine göre aforoz, suçun büyüklüğü ve cezalandırmanın şiddeti bakımından hafiften ağıra doğru "Nezifa", "Niddûi" ve "Herem" olarak üç farklı şekilde tatbik edilmiştir. M. Süreyya Şahin, "Aforoz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1988), 1/412.

düzenleri de önceki dönemin “kutsal cemiyetler”inin lağvedilmesi sonucu mahalle meclislerine havale edilmiştir (Md. 108-113).

- Cismani meclisin bir alt şubesi olarak tasarlanan cismani komisyon hakkında da keza resmi nizamnamede bir teferruat bulunmamakta, bu komisyonun üyeleri, görevleri ve işleyişi cemaat layihasının 114 ila 119. Maddelerinde yer almaktadır.
- Layihanın 10. Faslında 17 maddede detaylandırılan ve oldukça önemli olduğu anlaşılan ianeler bahsi de keza nizamnameye girememiştir. Burada, cemaat içinde toplanan ianelerin türleri, kimlerin ne kadar ödeyeceği, ödemeyenler için yapılacak işlemler ve müeyyideler gibi türlü muamelat konu edilmiştir. Bu hususla ilgili olarak devletin layihada temkinli yaklaştığı değerlendirilen bir madde 139. Madde olmalıdır. Zira burada yabancı olup her tür kural ve kaideye riayet eden Musevilerin de iane vermelerinin mecburiyetinden bahsedilmektedir. Yabancı Yahudilerin Osmanlı vatandaşı olan Musevilerle aynı cemaat hukukuna tabi oldukları belirtilmiş, meclislere seçilmelerinin önyü açılmıştır. Devlet yabancılara bu imtiyazın tanınmasını reddetmiştir. Layihadaki 141. Maddede ise iane vermeyenlere uygulanacak tefrik muameleleri detaylandırılmış, cemaat içi yaptırımların ne derece sert olabileceği nazara verilmiştir.
- Cemaat önerisinde maarif komisyonunun görevleri hakkında ele alınan hususlara (Md. 144) dikkat edildiğinde devlet kontrolünde bir milli eğitim sistemi oluşturulmaya çalışıldığı görülür. Mevcut cemaat okullarının güçlendirilmesi, İbrance ve doğu İspanyolcasının eğitimde ön planda tutulması, yabancı okullara karşı tanımlanan mesafeli duruş, Musevi çocuklarının kültürel aşınmalardan korunması, eski Yahudi kitaplarının yeniden basılması ve Yahudi düşünürlerin fikirlerinin yaygınlaştırılması gibi görevler, tasarlanan Yahudi milli eğitiminin temellerini oluşturmaktadır. Resmi nizamnamede cemaatin eğitim politikalarına dair bir ayrıntı görülememiştir.
- Cemaat müezzinlerinin görevleri ve töhmetleri konulu iki madde (146-147. Md) cemaatin dini ritüellerinin yolunda seyretmesi için gerekli kanuni düzenlemeleri önerir. Müezzinlerin görev tanımı yapılarak görevden alınmalarına sebep olacak kusurları da ortaya konur. Bu hususlar da keza resmi nizamnamede bulunmayan noktalardır.
- 148 ila 150. Maddeler Musevilik inancında önemli yeri olan helal et tüketimi hakkındadır. Bunun için ise gerekli şartlara ve ruhsata sahip cemaat kasaplarının⁴⁰ görevleri tanımlanmıştır. Bu bağlamda olarak 151 ve 152. Maddeler de yine Musevi inancına uygun olarak temin edilecek yiyecek ve içecekleri satma izni olan tüccarın tabi olacakları nizamı tesis etmiştir.
- Cemaat layihasının son faslında ise borçlanma, nikâhlanma ve şirket kurma gibi medeni hukukun çeşitli boyutlarını ele alan hususlar incelenmiş, resmi evrak, imza ve mühürlerin kullanımı tanımlanmış, bu konulardaki usulsüzlüklerin cemaat içi kanuni ve cezai karşılıkları gösterilmiştir.
- Layihanın pek çok yerinde, seçimler, hahambaşılığın muhasebe işleri, türlü cezalar ve Musevi vatandaşlar için tanımlanan vergiler gibi hususlarla ilgili bilgi notlarının sinagog duvarına asılarak, gazete veya özel ilan yöntemleriyle kamuoyunun bildirileceğine dair maddeler bulunmaktadır. Bunun, hesap verebilirlik bakımından

⁴⁰ “..şariat-ı Museviyede hayvan zebhi için haham olmak meşrut ve işbu vazife ile muvazzaf zebbah hahamlar dahi selhanelere gönderilerek onların vasıtasıyla zebhedilen hayvanata..” ifadeleri helal et tüketimi konusuna Musevi inancının ne derece önem verdiğini gösterir. Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-ı Belediyye*, İstanbul: İBB Kültür İşleri Daire Bşk. Yayınları, 1995), 8/4267.

oldukça şeffaf bir yöntem olduğu açıktır. Ancak resmi nizamnamede böyle bir ilan metodundan bahsedilmemektedir.

Burada ortaya konan ayrıntılı tanımlamaların önemli bir kısmının resmi hahamhane nizamında bulunmaması cemaatin önerisi olan taslak metne karşı devletin duruşunu ve politikasını ortaya koyar. Bu çalışmanın ekinde translitere edilerek takdim edilen cemaat layihası ilk defa olarak yayınlanacaktır. Hahambaşı Nizamnamesi her ne kadar Hahambaşılık kurumu üzerine şekillenmiş ise de Osmanlı Yahudi cemaatinin dâhili bünyesi, idari yapısı, cemaat-hahambaşılık ilişkileri, suçlar ve cezalar, eğitim faaliyetleri, yardım toplama usulleri ve resmi evrak oluşturma prosedürleri gibi gündelik hayata ve cemaat idaresine dair pek çok ayrıntıya, bu taslak metinden ulaşılabilir.

Sonuç

Bir mukaddime ve 15 Fasılda 159 madde ile cemaat layihası, 5 fasılda 48 maddeden oluşan resmi nizamnameye göre daha kapsamlı ve kuşatıcıdır. Ancak devlet, doğrudan muhatap olarak kabul ettiği Hahamhanenin ve merkezi cemaat meclislerinin tabi olacağı kanuni düzeni ve hahambaşı seçim usullerini önemseydiği için taşra ve Yahudileri ilgilendiren diğer düzenlemeler devletin ilgi alanına girmemiş ve dolayısıyla nizamnamede yer bulmamıştır. Seçim usullerinde göze çarpan gizli oy, oy sandıkları, açık tasnif, salt çoğunluk gibi usuller o dönem Osmanlı taşrasında idare meclisleri için yapılan seçimler de düşünüldüğünde demokratik prensipler bakımından önemli yenilikler olarak değerlendirilmiştir. Layiha, taşra ile merkez arasında sosyal, kültürel, dini, ekonomik ve idari bağları tesis eden bir görünüm arz etmektedir. Ancak resmi nizamnamede bu hususların teşkil veya tahkimine dair bir tafsilat göze çarpmamıştır.⁴¹ Yani milli birlik için cemaatçe ortaya konan kanuni performans devletin önceliklerine takılmış ve cemaat önderlerince hazırlanan kanun layihası devletçe törpülenmiş, beşte bir oranında küçültülerek kabul edilmiştir. Görüldüğü üzere Hahamhane Nizamnamesi Yahudi toplumunun merkezi idaresine, merkezdeki kurumların ve görevlerinin tanımlanmasına ve meclislerin reis ve üyelerinin seçim usullerinin belirlenmesine hizmet etmiştir. Layihada yer aldığı şekliyle Hahambaşı Nizamnamesinde taşradaki Yahudilerin merkezle olan münasebetleri, taşra kurumlarının iç işleyişi, maarif komisyonlarının görevleri, yardım toplama usulleri, mahalle meclisleri, müezzinlerin durumu, kasapların denetimi, helal ve haram gıdaların takibi ve Yahudilerin gündelik yaşamlarına dair bir hüküm bulunmamaktadır. Nizamname tamamen merkezi yönetim mantığı çerçevesinde cemaat meclisleri ve seçimler ile ilgili teknik hususları aydınlatmaktadır. Ancak tüm Yahudi toplumunu ilgilendiren ve daha geniş kapsamlı olan layiha çok daha detaylı bir yaklaşımla ele alınmış, hayatın pek çok alanına dair yasalarla *milli anayasa* manasına daha yakın bir perspektif ortaya konmuştur.

⁴¹ Ermeni ve Rum nizamnamelerinin taşra ile merkez arasındaki ilişkileri tesis etme bakımından daha işlevsel olduğu ifade edilmelidir. Mukayese için bkz. Reyhan, "Osmanlı'da Millet Nizamnameleri", 45-82.

Değerlendirme / Review	:	Bu makalenin ön incelemesi bir iç hakem (editör), içerik incelemesi ise iki dış hakem tarafından çift taraflı kör hakemlik modeliyle incelenmiştir. / <i>This article was pre-reviewed by one internal referee (editor) and its content reviewed by two external referees using a double blind review model.</i>
Etik Beyan / Ethical Declaration	:	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. / <i>Ethical principles were followed during the preparation of this study.</i>
Etik Bildirim / Complaints	:	dergi@milevenihal.org
Benzerlik Taraması / Similarity Check	:	Ithenticate
Çıkar Çatışması / Conflict of Interest	:	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / <i>The author declares that there is no conflict of interest.</i>
Finansman / Grant Support	:	Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır. / <i>No funds, grants, or other support was received.</i>
Telif Hakkı & Lisans / License	:	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır. / <i>The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.</i>

Kaynakça

- Aydın, Mehmet. "Osmanlı Devlet Yapısı İçinde Hahambane Nizamnamesinin Yeri ve Önemi". *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi* 2/8(2006), 7-30.
- Bağış, Ali İhsan. *Osmanlı Ticaretinde Gayrimüslimler (Kapitülasyonlar, Beratlı Tüccarlar, Avrupa ve Hayriye Tüccarları 1750-1839)*. Ankara: Turhan Kitapevi, 1983.
- Bozkurt, Gülnihal. "Osmanlı-Yahudi ilişkilerine genel bir bakış". *Belleten* 57/219 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993), 539-564.
- _____. *Alman-İngiliz Belgelerinin ve Siyasi Gelişmelerin Işığı Altında Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşlarının Hukuki Durumu (1839-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı. *Osmanlı Arşivi (BOA) Hariciye Siyasi (HR. SYS)*. Dosya Nr. 1776, Gömlek Nr. 4. 02.11.1864.
- _____. *Osmanlı Arşivi BOA. İrade, Meclis-i Mahsus (İ. MMS.)*. Dosya Nr. 30, Gömlek Nr. 157. 03.19.1865.
- Dadyan, Saro. "Sultan Abdülaziz Döneminde Gayrimüslimlerin Üst Düzey Memuriyetlere Kabulü ve Sultan Abdülaziz Döneminin Gayrimüslim Nazır ve Müsteşarları", *Sultan Abdülaziz Dönemi Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu 2 (2014), 127-149.
- Davison, Roderic. H. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Reform-1856-1876*. İstanbul: Papirüs Yayınları, 1997. 1.
- Doğan, Hatice. "Hahambaşılık", (Ek, 1) 513-514. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2020.
- _____. *Osmanlı Devleti'nde Hahambaşılık Müessesesi*. İstanbul: Gözlem Gaz. Basın Yayın. 2003.
- Düstür*. C. II. (Cüz'-i Sani). İstanbul: Matbaa-i Amire, 1289.
- Engelhardt. *Tanzimat ve Türkiye*. Çev. Ali Reşad, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.
- Ergin O. N. (1995). *Mecelle-i Umur-ı Belediyye*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Bşk. Yayınları. 8.
- Eroğlu, Ahmet. H. *Osmanlı Devletinde Yahudiler*. Ankara: Andaç Yayınları, 2003.
- Eryılmaz, Bilal. *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*. İstanbul: Risale Yayınları, 1996.
- Galanti, Avram. *Türkler ve Yahudiler*. Ankara: Dorion Yayınları, 2023.
- Gürkan, Salime. L. "Rabbâniyyün". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 34, 376-377. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- İmamoğlu, Hüseyin. V., Deniz, Önder. "Sultan Abdülaziz Döneminde Osmanlı-Rus İlişkilerinin Gayr-i Müslim Tebaa Açısından Hukuksal Yeniliklere Etkisi". *Sultan Abdülaziz Dönemi Sempozyumu Bildirileri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014. 1/179-201.
- Kurtaran, Uğur. "Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi". *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8 (2011), 57-71.
- Küçük, Cevdet. "Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi", *Osmanlı Ansiklopedisi*, ed. Güler Eren, c. 4, 208-216. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.
- Ortaylı, İlber. *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*. Ankara: TTK Yayınları, 2011.
- Reyhan, Cenk. "Osmanlı'da Millet Nizamnameleri: Avrupa İle Uyum Sürecinde Rum-Ermeni-Yahudi Cemaat Düzenlemeleri". *Belgeler* 27/31 (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2006), 33-90.
- Rodrigue, Aron. *Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması Alliance Okulları 1860-1925*. Çev. İbrahim Yıldız. Ankara: Ayraç Yayınevi, 1997.
- Seyfeli, Canan. "Osmanlı Devlet Salnamelerinde Hahambaşılık (1847-1918)". *Milel ve Nibal- İnanç, Kültür ve Mitoloji Araştırmaları Dergisi* 7/1 (2010), 95-136.
- Shaw, Stanford. J. *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*. Çev. Meriç Sobutay. İstanbul: Kapı Yayınları, 2008.
- Sonyel, Salahi. R. *Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- Şahin, M. Süreyya. "Aforoz". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 1, 412-413. İstanbul: TDV

Yayınları, 1988.

Tunaya, Tarık. Z. *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*. İstanbul: YKY Yayınları, 2017.

Yumul, Arus., Bali Rıfat. N. “Ermeni ve Yahudi Cemaatlerinde Siyasal Düşünceler”. *Modern Türkiye’de Siyasal Düşünce (Cumhuriyet’e Devreden Düşünce Mirası-Tanzimat ve Meşrutiyet’in Birikimi)*, ed. Mehmet Ö. Alkan, 362-367. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

§

Ek

“Nizamname-i Milliye-i Museviyedir”⁴²

Mukaddime

Cenab-ı Hakk azze şanuhu şevketlü kudretlü mehabetlü padişah-ı bahr ve berr ve şehinşah-ı İskender-zafer velinimetimiz ruh-ı cisman-ı alemyan ve nur-ı basıra-i mülk ve milletan olan efendimiz hazretlerinin mübarek ve mesud vücud-ı mekarim-nümud-ı şahanelerini cemi hata ve hatarlardan masun ve mahfuz eyleyip beka-yı eyyam-ı ömür ve şevket ve iclal-i afiyet-i hilafetpenahileri ile kemal-i sürur ve uyun-ı tebasını bais-i tenvir olan serir-i şevket-masir-i cihanbanilerini ila-kıyamü's-sa'a daim ve ber-karar eyleye âmin. Beyandan müstağni olduğu vecihle cemi âleme mübarek ve mesud olan yevm-i cülus-ı taht-ı firuz-bahttan beri bais-i memuriyet-i memalik ve büldan ve saye-i zillullahilerinde müstezillat-ı her sınıf teba-i hazreti şehriyari asayiş-i faikalari ve ıslahat-ı umur-ı milliyeleri ve mezahib-i mütenevvialarının kemal-i serbesti ile icrası hakkında sezavar buyrulan bunca inayat-ı bi-gayat-ı rahimaneleriyle nail ve şerefyab olduğumuz imtiyazat ind-i alisince cümle tebaa müsavat üzere isek de fakat her millete mahsus olan merkez-i umur-ı ruhaniye ve cismaniyenin suret-i idaresi ol millet mütekaddimlerinin başka başka tesis eyledikleri adet-ı mer'iyye ve kavanin-i milliyeleri bu güne değin mer'iyyü'l icra ise de teceddüd-i zaman ve inkılab-ı devran ile işbu idare-i atakanın devamına tahammül ve mecal kalmayarak alel-husus işbu eyyam-ı adalete gayr-i muvafık görüldüğünden mücerred hal-i medeniyet ve asar-ı milliyenin lüzumuna göre devlet-i aliyyenin tesis buyrulan kavanin ve nizamat-ı cedide-i Hayriyelerine tatbikan bunların dahi tebdil ve ıslahı zaman-ı hal iktizasından olup her milletin umur-ı ruhaniyeye bir reis ve umur-ı milliye-i cismaniyesine patrikhaneler meclisleri olup buna lüzumu miktar azanın suret-i intihabı ve umur-ı millet kemal-i dikkat ve hamiyet-kârane tesviye olunacağı efrad-ı milletin emniyetlerini kemaliyle celp edecek surette reis-i mumaileyhin ve aza-yı mecalis-i milliyenin suret-i intihabiyelerine dair bir nizamname-i milliyenin tanzimiyle Babıali'ye arz ve takdimi hakkında her millete başka başka evamir-i aliyye şerefsudur buyrulduğu misilli asdika-i teba-i hazret-i şehriyariden madud Musevi milleti dahi rüesa-yı ruhaniye ve cismaniye azasından mürekkep bir komisyon-ı muvakkat teşkiliyle bir intihap nizamnamesinin kaleme alınmasını amir beyaz üzerine şerefsadır olan ferman-ı ali mantuk-ı münifi üzere zirde mümziyü'l esami kullarını meclis-i umumi-i millette bil-intihap Babıali'den dahi lede't-tasdik Musevi milleti hakkında ıslahı lüzum görülen mevaddan ibaret tertip ve tanzim olunan nizamnamenin layihasıdır ki 15 faslı şamildir.

Fasl-ı evvel: Milletin en muteber ve ula mesnedi olan ve hahambaşılık namıyla be-nam olan Rab mesnedine intihaba şayeste olacak zat hangi evsaf-ı hamide ile muttasıf olması lazımdır ve kaç yaşında bulunması iktiza edecektir ve emniyet-i umumiye-i milliyeyi kendisine celp etmek için hangi kaide ile intihap olunacaktır ve resm-i kase ve tahlifi aleni ne güne icra edecektir. Fasl-ı mezbur dahi 7 bendden ibarettir.

Fasl-ı Sani: Rab-i müşarünileyhin vacibat-ı zimmeti ile kendisine töhmet addolunarak infisalini davet edecek taksiratı ve müşarünileyhi itham ve muhakeme edecek zevatı beyan eder. Bu dahi 15 bendden ibarettir.

Fasl-ı Salis: Milletin umur-ı ruhaniyesinin tesviyesi için ruhani meclisine intihap olunacak zevatın miktar ve cinsiyet-i zatileriyle sadakat ve istikametleri infisallerine mecbur

⁴² Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, *Osmanlı Arşivi (BOA) Hariciye Siyasi* (HR. SYS). Dosya Nr. 1776, Gömlek Nr. 4. 02.11.1864.

olunacak töhmetleriyle bunları muhakeme edecek zevatı beyan eder ki bu dahi 27 bendden ibarettir.

Fasl-1 Rabi: Meclis-i milletin azası hakkında suret-i intihabiyeleriyle milletin cemi mecalis ve komisyonlarının suret-i icraiyeleeri hakkında lüzum görülen taallüm-namelerin tanzim ve .....-simi Ve sair vacibat-ı zimmetlerine dairdir ki bu dahi 21 bendden ibarettir.

Fasl-1 Hamis: Meclis-i umumiye intihap olunacak azanın adâd ve vacibatları beyanındadır ki bu dahi 28 bendden ibarettir.

Fasl-1 Sadis: Mahallat meclisinin ve azalarının suver-i intihabiyeleri ve vacibatı beyan eder ki bu dahi 8 maddeden ibarettir.

Fasl-1 Sabi: Umur-ı mevta-yı vakıalarını mahallat mecalisine ilhak ile alınacak masarîf-i defniye ve sairesi beyanındadır ki bu dahi 6 maddeden ibarettir.

Fasl-1 Samin: Meclis-i cismaniyeye şube olarak teşkil olunacak tesisat komisyonu ki milletin menafiine lüzum görülen tesisat-ı cedideyi bilmütalaa karar tezekküratını cismani meclisine arz ile vacibat-ı sairelerini beyan eder ki bu dahi 6 mevaddan ibarettir.

Fasl-1 Tasi: Umur-ı vesayat ve mütevellilerin suret-i intihabiye ve icraiyeleeri beyanındadır ki bu dahi 5 mevaddan ibarettir.

Fasl-1 Aşer: Efrad-ı milletın zaten ve nakden milletçe uhdelere terettüp edecek ianesinin bila-kusur ifasıyla imtina edenlere icra olunacak muamelat-ı tefrikiyeyi beyan eder ki bu dahi 17 bendden ibarettir.

Fasl-1 Ehade Aşer: Maarif komisyonunun azasıyla vacibat-ı zimmetini beyan eder ki bu dahi 4 bendden ibarettir.

Fasl-1 İsna Aşer: Müezzin hahamların memuriyetlerinin suret-i icraiyeleeri ve vacibat-ı zimmetleriyle infisallerini mucep taksiratı beyan eder ki bu dahi 2 bendden ibarettir.

Fasl-1 Salis Aşer: Zebbah hahamların memuriyetleri suver-i icraiyeleeri ve vacibat-ı zimmetleriyle muceb-i infisalleri olan taksiratı beyan eder ki bu dahi 3 maddeden ibarettir.

Fasl-1 Rabi Aşer: Millete mahsus kaşer namıyla olan mekûlat ve meşrubatı fûruht eden Musevi ve gayr-i Musevi kasap ve bakkal ve mikteci ile efrad-ı tacir kaideleri ve rûsumat-ı müessesesi-i milliyenin tediyesiyle meclis-i ruhaniden olunacak muamelatı beyan eder ki bu dahi 2 maddeden ibarettir.

Fasl-1 Hamis Aşer: Efrad-ı millete teati olunan İbrance veyahut elsine-i sairece evrak ve esanid-i mezhebiyeye dairdir ki bu dahi 7 bendden ibarettir.

Fasl-1 Evvel

Rab-i Müşarünileyhin Suret-i İntihabiyesi ve Resm-i Tahlifi İcrası Beyanındadır.

Hahambaşılığa İntihap olunacak Zatın Suret-i İntihap ve Resm-i Tahlifi Beyanındadır.

1. Madde: Rab-i müşarünileyh Hahambaşı olacak zat memalik-i mahrusa-i şahanede mukim kâffe-i Musevilerin vekili ve mecalis-i milletın reisi ve evamir-i devlet-i aliyenin vasıta-i tenfizi demek tenfiz ve icrası olacağından kendisi her vecihle bu makama şayan olmak için devletçe ve milletçe seza-yı emniyet zevattan şayan-ı emniyet ve itimad olmak ve evsaf ve hüsn-i tedbir ile evsaf-ı hamidesi beyn-el mille şüyu' bulmuş olması vaciptir. Gerek kavanin-i Devlet-i Aliyenin ve gerek mezheb-i musevinin asla hilafında bulunmaması ve kabl-el

intihap umur-ı milliyede bulunmuş ise kemal-i sadakatle ifa-yı memuriyet ederek devlet ve milletin hüsn-i enzarında takbih olunacak zerre kadar bile sehiv ve hatada bulunmamış olacaktır. Ve umur-ı cismani ve ruhanide maharetli olmak ve vücutça dâhilen ve haricen bila-illet bulunmak ve la-ekall 30 yaşı tekmil ile 70'i tecavüz etmemiş olmak zevattan olması lazımdır. Şu kadar ki esna-yı memuriyetinde sinni 70'i tecavüz ederse memuriyette bulunduğu halde seb'ini mütecaviz olduğu için infisali caiz olmayacaktır.

2. Madde: Min-el kadim Musevi milletinin ruhani riyaset vekâleti diğer bir zat uhdesine muhavvel olduğundan işbu rab makamını meclis-i ruhani takımından intihabı lazım değilse de her halde kışır ve turfanın fark ve temyizinde maharet-i kâmileli bulunmak lazımdır.

3. Madde: Rabanut yani hahambaşı makamına intihap olunacak zat teba-i devlet-i aliyeden ve memalik-i mahrusa-i şahane sakinlerinden bulunmak kaide-i farizadan ise de mukaddema düvel-i ecnebiye tebasından ve memaliki sakinlerinden olup da intihaba şayan görülen zat muahharan la-ekall on senden beri vatan ve tabiiyet-i ecnebiyeyi terk ederek memalik-i mahrusa-i şahanede tavattun ve devlet-i aliyye tebası silkine tedahül etmiş bulunması meşruttur.

4. Madde: Rab-i müşarünileyhin intihabı vech-i ati üzere icra olunur. Yani makam-ı mezbura en ziyade istihakları meşhud ve vacibat-ı zimmetlerini ifaya muktedir ve birinci maddede beyan olunan şerait kâmilen kendilerinde mevcut olan hahamlardan beş neferini meclis-i cismani marifetiyle ba'de-t tetkik memhur mazbatasını kaymakam bulunan efendiye takdimle mumaileyh dahi tasdik ederek bir kıta tezkiresine leffen kendi başkâtibinin vasıtasıyla hazır bulunan meclis-i umumi-i ruhaninin riyaset vekiline tevsilinde meclişçe ba'de'l-mütalaa zikrolunan beş hahamlardan bazılarının mezhepçe makam-ı mezbura intihabı şayan görülmediği halde keyfiyet-i mahzura ve na-makbulesi her ne ise ba-tezkire kaymakam-ı mumaileyhe arz ve ifade eylediklerinde tefrik olunan zatın yerine kemafi's-sabık meclis-i cismaniden diğer erbabını intihap ile yerine kaydederler. Ve meclis-i umumi-i ruhani işbu beş neferin cümlesine muvafakat gösterdiği halde atide kaymakam efendinin serkatibiyle tavsil olunan mazbatanın zirine ilam-ı şer'isini derç ederek la-ekall meclis-i ruhaninin ekseriyet-i azasından bit-temhir mumaileyh kaymakam efendiye iade ve takdim kılınır. Badehu efendi-i mumaileyh meclis-i cismaninin azalarıyla bil-mütalaa meclis-i umuminin akd ve teşkili lazım gelen günü karar verirler. Ve ruhani meclisinden musaddak iade olunan mazbatayı meclis-i umuminin merkez-i cemiyeti duvarlarına âvihte olunur. Ta ki hazır-bil meclis olan azaların her biri muallak pusula-i mezbureye nazaran esamisi mestur olan beş nefer kimesnelerden münasip gördüğü zatın ismini hafiyyen rey kâğıdına yazarak vasatta hazır olan sandukçaya yediyle vaz eyledikten sonra ruhani ve cismani meclislerinin serkâtipleri suret-i alenide rey kâğıtlarını tadad ettiklerinde aded-i evrak aza-yı mevcudeden noksan zuhur ederse reyini vaz-ı sandukça etmeyen sairleri veçhile vaz eylesin diye üç defa huzur-ı mecliste nida olunur. Zuhur eden olmazsa artık noksanından sarf-ı nazarla icra-yı iktizasına mübaşeret kılınır. Şöyle ki meclis-i cismaninin azalarından iki kişi alenen sandukçaya takarrüble rey kâğıtları kıraat edip başkâtipler yedleriyle bir kıta pusula yazılır. Ve fethle kıraat olunan mezkûr rey kâğıtları bir demir tele geçirilip iki başı kaymakam-ı mumaileyh tarafından temhir ile millet emanet sandığına vaz ve tevdi olunur. Ve badehu üzerine ekseriyet-i rey isabet eden zat müntehep addolunur. Ve işbu serkâtiplerin yedleriyle yazılan pusula ruhani ve cismani meclislerinin riyasetleri taraflarından temhir ile yine milletin emanet sandığına vaz kılınır.

5. Madde: Rey keyfiyeti hitamı anda meclis-i umumi mazbatası la-ekall ekser azasından temhir olunarak kaymakam ve meclis-i cismani takririne leffen Babıalı'ye takdim olunur. Ez-

kadim olageldiği misilli irade-i seniyyeye tevafuk eylediği halde intihap olunan zat Dersaadet'te ise muhbirler vasıtasıyla kendüye ihbar olunur. Ve taşrada ise hahamhane kapı kethüdası yediyle davetname irsal kılınır.

6. Madde: Babialı canibinden davet zuhur etmezden evvel meclis-i ruhani ve cismani kaymakam efendinin taht-ı riyasetinde hazır buldukları halde intihap olunan Rab meclise takaddümlle devlet-i aliyeye ve millet ve mezheb-i museviyeye kemal-i sadakatle icra-yı memuriyet ve kat'a nizamnameye mugayir harekette bulunmayacağına ve bulundurmayaacağına ve milletin tevsi ve teksir-i menafiine sarf-ı ikdam-ı tam edeceğine huzurullahda alenen yemin ederim deyu resm-i kasemi icra eder. Ve mefhumu kaleme alınarak kendisi bizzat dest hattıyla imza edip hazırun-bi'l meclis bulunan zevat dahi kaymakam-ı mumaileyhle zir-i varaka-i mezbureyi mazbata güne bit-tasdik meclis-i cismanide hıfz kılınır. Ve resm-i kasem-i mezbur mazbatası hitam buldukta kaymakam-ı mumaileyh memuriyetini tekml edip evvelkinden itibaren milletin umur ve hususatı rab-i müşarünileyhe devir ve teslim olunur.

7. Madde: Rab-i Müşarünileyhe Babialı'den şerefürud edecek davet üzerine doğru huzur-ı hümayun-ı şevket-meşhun-ı şahaneye azimtle resm-i memuriyeti ba'del-icra Babialı'ye gelerek memuriyeti ilan kıldındıkta mahall-i ikametine ric'at ve umur-ı milletine mübaşeret edecektir.

Fasl-ı Sani

Rab-i Müşarünileyhin vezaifiyle itham edebilecek heyet beyanındadır.

8. Madde: Rab-i Müşarünileyh kemal-i dikkatle nizamnameye mutabık icra-yı memuriyet etmek ve ahkâm-ı mündericesini tamamıyla mevki-i icraya vaz eylemek ve hilafında bulunanları veyahut aleyhinde vaaz edenleri külliyen men'e dikkat ve milletin esbab-ı menafiini celbe müsaraat etmek vezaifinden ibarettir. Gerek doğrudan doğruya gerek Babialı tarafından kendisine havale olunan maddelerin aid ve raci olduğu meclis ve komisyona havalesiyle cevaben gelen karar mazbatasına imtisalen rab-i müşarünileyh tarafından verilmesi lazım gelen ilam veyahut takrir ve evrak-ı resmiye-i sairesi ita kılınacaktır. Ve her halde havalesi ve kararı meclis-i cismaninin mazbatasına sebt ve kaydolunacaktır. Ve bir maddenin havale olunduğu heyetten kararı mazbatası vürud etmedikçe ol madde hakkında rab-i müşarünileyhin tarafından verilen mümzi ve memhur evrak-ı resmiye muteber ve mamulün-bih tutulmayacaktır.

9. Madde: Ruhani ve cismani mecalisinde bir madde üzerine verilen karar nizamnameye muhalif addetmedikçe karargir olan mazbatasının tasdikinde rab-i müşarünileyh muhalefet edemeyeceği misilli nizamnameye muhalif vukuunda zahire ihracı için ol maddeyi yeniden huzurunda merkez-i müzakereye vaz edebilir.

10. Madde: Meclis gününe değin tehiri yahut fevkalade meclis teşkili mümkün olmayan mesalih-i müsta'celenin vukuunda rab-i müşarünileyh ol babda mesuliyeti deruhte ederek hod-be hod rüyet ve icra-yı icabına mezun ise de vuku-ı hali ve netice-i mütalaa ve karar ve icrasını her ne güne olmuş ise meclis-i cismaninin ilk ku'udu gününde ifade ve mazbata defterine sebt ve kayd birle meclis dahi tasdike mecburdur.

11. Madde: Meclis ve komisyon azalarından ve sair hizmet-i milliyede müstahdem eşhas nizamnameye veyahut memuriyetine mahsus kendilerine verilen talimnameye muhalif harekette buldukları veyahut hilafi tasavvurunda oldukları rab-i müşarünileyhe beyan ve ihbar olundukta vuku-ı hali merkez-i muhakemeye vaz olunmak için aid olduğu heyete bil-havale tebeyün eden cünhasının ol heyetin ekser azalarından memhur mazbatasına

imtisalen mahkûm olan memurun azliyle yerine diğeri bir reculü nasp ettirmek rab-i müşarünileyhin vezaifindedir.

12. Madde: Bir meclis veya ahar heyetin bütün azli rab-i müşarünileyhin yed-i iktidarında değılse de mecalis-i ruhani ve cismaninin mugayir-i nizamname hareketlerini müşahedede hakkaniyete ric'atlerine ba-tezkere iki defa teklif edip istima olunmadığı halde mugayirinde bulunan heyet ruhani ve cismaniden hangi meclise raci ise bil-havale azl olunurlar. Fakat meclis-i mezburanın biri ise meclis-i umumi akdiyle mugayirinde bulunan meclisi takımıyla azl ve diğeriğini nasp ederler.

13. Madde: Rab-i müşarünileyhin 21 sinnini tecavüz eden zükur karındaşı veya evlad ve hafidi ile ma'an iskân edemeyecektir.

14. Madde: Taallukat-ı mezburanın cüzi ve külli umur-ı milliyede istihdamları caiz olamayacaktır. Şu kadar ki rab-i müşarünileyhi kabl-el intihap hizmette bulunan bu misilli taallukaltı haklarında bir iştika-yı umumi zuhur etmedikçe azilleri caiz olamayacaktır.

15. Madde: Rab-i müşarünileyhin ikametgâhı Dersaadet'te millet-i museviyenin sakin buldukları mahallatin iki gayetinin vasatında merkez ittihaz kılınacaktır. Yani gayeteyn-i müteakibleteyninde sakinun hem-mezheblerinin rüyet-i mesalih-i vakıalarında suhulet ve suubetleri müsavi olacaktır. Fakat merkez-i mezbur Dersaadet'in Rumeli ve Anadolu caniplerinin hangisinde ittihaz kılınacağıının tensibi meclis-i cismani reyine menuttur.

16. Madde: Mine'l-kadim Hahamhane bulunduğu mevkide kalması veyahut mevkii tebdilinde bir beis yoksa da fakat amed-şodün mürur tezkirelerini ve milletin sair umur-ı müsta'celelerini ve makamat-ı aliye ile teati olunan ihbaratın suhuleti için mutlaka tezkirehane-i milliye Galata veyahut İstanbul taraflarında bulunacaktır.

17. Madde: Mezhep ve nizamnamenin hilafında bulunmak veyahut nizamname-i mezburun aleyhinde vaaz olunmak ve ettirmek gibi halat ve mugayiri harekât vukuunda kendisine beyan ve ihbar olundukta ber-muceb-i nizamname iktizasına müsaraat etmemesi rab-i müşarünileyh hakkında töhmet addolunup istifası takdimine mecburdur.

18. Madde: Rab-i müşarünileyhi itham ve mahkûm etmek mahza ruhani veyahut cismani meclisine racidir. İştika-yı vakıasından haber alan komisyon ve sair heyet ve efrad-ı millet ba-takrir mecliseyn-i mezbureynin birine arz ve beyan eylediğinde meclis-i cismaninin Babıali'ye takdim edeceği takriri üzerine şerefsadır olacak emr-i sami müfad-ı alisince nihayet beş gün zarfında meclis-i muhtelit teşkiliyle ba'del-mütalaa karar mazbatasını la-ekall kesret-i azasından memhur olduğu halde kendisine hitaben bir kıta tezkireye leffle meclis-i cismani serkatibi vesatetiyle müşarünileyhin yedine tavsili anda istifa takriri Babıali'ye takdime mecburdur. İmtinayı vukuunda meclis-i muhtelit tarafından ba-takrir Babıali'ye arz birle azline müsaade buyrulacaktır.

19. Madde: Meclis-i muhtelit denilen heyet ruhani ve cismani mecalis azalarının ittihadından ibarettir. İşbu meclis-i muhtelit riyaseti ruhani riyaset vekâletine racidir. Ve cemi karar ve mazbataları la-ekall ekser azalarından memhur olmalıdır.

20. Madde: Rab-i müşarünileyhe millet sandığından kâfiyü'l miktar maaş tahsis kılınacağıından milletin hal ve tahammülüne göre tasnim ve tenkihi meclis-i cismaniye raci olacaktır. Ve akçe terakümü efkârıyla veyahut milletin şan ve namusuna sekte gelecek surette hariç-i vacibatı olan umurunda ?(bir kelime eksik gibi "sarf" olabilir) etmek caiz olamayacağıından mahiye-i mahsusası yalnız kendi umur-ı dâhiliyesinin idaresine muhassastır.

21. Madde: 15. Madde bendinde beyan kılındığı vecihle rab-i müşarünileyhin ikametgâhına tehiye olunan mefruşat ve tezyinat-ı lazımenin millet sandığından tesviye birle kendisine ba-defter teslim olunacaktır. İstifa veya suret-i aharla mefkudu halinde kendisi veyahut taallukatı tarafından istishaba salahiyetleri olamayacağından milletin akçesi teleften vikayeten mefruşat ve tezyinat-ı mazbure halefine devir ve teslim olunacaktır.

22. Madde: Rab-i müşarünileyhin istifası veyahut azline dair meclis-i muhtelitin mazbatasını Babıali'ye yevm-i takdiminden itibaren diğerinin intihabına değin milletin umur ve hususatını bab-ı (ba-buyruldu olmalı) buyruldu-yı ali meclis-i cismaninin taht-ı nezaretine devr olunur.

Fasl-ı Salis

Meclis-i Ruhani Beyanındadır

23. Madde: Meclis-i ruhani yedi hahamdan yani birincisi ez-kadim bulunan ruhani riyaset vekili ve yemin ve yesar itibariyle iki muavin ve üç azadan mürekkeptir. Ruhani riyaset vekilliği ba-şer kayd-ı hayat intihap olunur. Ve mezhep ve nizamnameye muhalif harekette bulunmadıkça infisali caiz olamayacaktır.

24. Madde: Memuriyet-i mezkuranın fima-ba'd mefkudu vukuunda diğerinin intihabı meclis-i umumide icra kılınır. Ve ekser azasından memhur mazbatasını rab-i müşarünileyhin takdirine leffle Babıali'ye takdim ve iradesini istid'a eder.

25. Madde: Ruhani riyaset vekâletine şayan-ı intihap olacak zat yalnız mezhepçe maharet-i kâmile ve hüsn-i tedbiri olmak lazımdır. Ve sinnce ihtiyarlığına nazar olunmayacaktır.

26. Madde: Mumaileyhin vacibat-ı zimmeti atiyü'z zikr mevaddan ibarettir. Evvela millette tevsi-i mezhebiye ve saniyen muhalif-i nizamname harekâta bulunmamağa ve bulundurmamağa ve salisen haham sınıfında bulunanlara ve bahusus vaiz takımına meclis-i ruhaninin ruhsatnamesine nail olmadıkça hiç birine vaaz ettirmemeğe ta ki devlet ve nizamname efkârına mugayir milleti tahrik ve teşvik ettirmemeğe ve hiçbir hahamın vazifesinden hariç olan mevadd-ı umumiyeye ve efradiyeye karışmamasına kemal-i dikkat ve itina edip bir husus-ı mutena vukuunda ruhani ve cismaniden hangi meclise raci ise ol mecliste müzakere olmadıkça netice-i kararı verilmemesinden ibarettir.

27. Madde: Meclis-i ruhaniye şube olmak için diğer bir meclis veyahut komisyon-ı ruhani teşkili lüzumu halinde ol meclis veyahut komisyonun riyaseti muavineyn-i merkumeynden birine raci olacaktır.

28. Madde: Meclis-i ruhaninin vezaifi; evvela mezhep nizamnamesinin esasına kemal-i dikkatleridir. Gerek nizamname-i mezburenin ve gerek memuriyetlerinin usul-i icraiyeleeri hakkında meclis-i cismani tarafından kendilerine verilecek talimnamenin hilafında hareket etmemek ve etmek dileyenleri ve mezhebe sekte getirecek vukuatı külliyyen men zımnında meclis-i cismaniyle tezekkür ve karar vermek ve gerek mezhep ve mugayir-i mezhep olmayan ulum ve fünun-ı saireyi millette tevsi ve tezyidin esbab-ı lazımesine ikdam ve gayret etmek ve huzur-ı meclis-i ruhanide tezekkür ve mahkûm olmayan bir madde üzerine hariçten bir hahamın vasıtasıyla iktizasının icrasına salahiyet bırakmamak ve gerek doğrudan doğruya veyahut rab-i müşarünileyh tarafından kendilerine havale olunan mevadd-ı ruhaniyeleri hakkaniyetinin zahire ihracına kemal-i sadakat ve itina etmek ve meclis-i cismaninin tezekkürüyle millete müfid olacak tesisat-ı cedidenin tasavvurdan fiile çıkarılmasına taraflarından lazım gelen muavenet-i icabiyeye müsaraat eylemek ve milletin efkâr ve aceze takımının mümkün mertebe zaruretlerini def ve tahfif ve hal-i müzayakalarına medar olacak

surete râğbet etmek ve emval-i eytam ve mevkufenin teleften vikayesi için meclis-i cismani ile ma'an bil-mütalaa hal-i müstakbelelerinin müşerref ve mamur bulundurulmasının esbab-ı menafiasını istihsal eylemek hususundan ibarettir.

29. Madde: El-yevm hazır ve mevcut bulunan aza-yı meclis-i ruhani kemakân kaim olmak üzere istifa veyahut suret-i aharla bir veya birden ziyade azanın yeri mefkudu vukuunda atiyü'z-zikr usulü üzere meclis-i umumide intihap kılınır. Yani şimdiden rab-i müşarünileyhin taht-ı riyasetinde olarak meclis-i muhtelit akdiyle el-yevm mevcut bulunan yedi azadan maada bend-i atide beyan olunan şeraite en ziyade istihkakı bulunan Dersaadet hahamlarından 21 neferi bit-tefrik meclis-i umumi-i ruhani azalığına tayin olunacaklardır. Ve esamileri defterini meclis-i muhtelitin la-ekall ekser azasından temhir ile tab ve neşr olunur. Ve aza-yı meclis-i ruhaniden birinin yeri mefkud oldukta işbu 21 hahamın esami defteri meclis-i umumi akdi gününde duvara talik ile usul-i nizamname üzere rey-i hafiyile bunlardan en ziyade kendisine rey kazanmış olanlar meclis-i mezbura aza intihap ve tayin kılınır.

30. Madde: Meclis-i umumi-i ruhaniyeye intihaba şayan olacak zatın mezhepçe maharet-i kâmile olması ve devlet ve milletine sadık ve muhibb olarak ittifak-ı umumiyeye tercih edenlerden mevadd-ı kabiha olan rüşvet ve irtikab-ı saireden baid bulunması ve mukaddema ruhani veya cismani memuriyetlerde bulunmuş ise Ceza Kanunname-i Hümayunu hükmünce umur-ı vatandan mahrum kalacak surette cünhası tebeyyün etmemiş olması lazımdır.

31. Madde: Meclis-i ruhaninin mevcut aza-yı seb'asından birinin veyahut birden ziyadesinin istifa veyahut suret-i aharla mahalleri mefkudu halinde yerlerine aza intihabı müşarünileyhin veyahut heyet-i milletten hiçbirinin salahiyeti olamayacaktır. Bu misilli hal vukuunda mahza meclis-i umumide işbu 21 hahamların esamisine rey kaidesi bil-icra kendisine en çok rey isabet eden zat meclis-i ruhani azalığına müntehep maduddur.

32. Madde: Meclis-i ruhaninin makam-ı mefkudu azadan ise zikrolunan 21 hahamlardan aza intihap olunur. Ve şayet mahall-i mefkud muavinden ise meclis-i ruhani azalarından intihap kılınır. Ve eğer ki mahall-i mefkud riyaset vekili ise muavineyn-i merkumeynden biri meclis-i umumide rey-i hafiyile intihap olunur.

33. Madde: Cemi' mansûbat-ı vakıa-i mezhebiye 21 haham-ı mumaileyhime raci olup sair hahamlara verilemeyecektir.

34. Madde: Zikrolunun 21 haham üç sene müddet için intihap ve ber-vech-i zikr-i ati istihdam kılınır. Yani 21 haham-ı merkuman her biri yedişer neferden mürekkep olarak her sene bir bölük hizmet etmek üzere üç bölüğe münkasım olunur. Ve beher sene hizmette bulunacak bölüğün yedi neferinden dördü meclis ve komisyon-ı ruhanide her vakit hazır bulunmak üzere aza-yı muvakkate addolunur. Ve diğer üç neferinin "İssur ve Heter" yani kemakân haram ve helal umurlarına nezaret edeceklerdir. İşbu üç bölüğün evvel ve sani ve salis tahsis olunmak üzere 48. Bendde münderiç meclis-i muhtelitte beher sene rey-i mezburun icrası zımında bunların esamileri meclis-i ruhani ve cismani defatirinde mestur ve mukayyed bulunacaklardır. Gerek istifa ve gerek suret-i aharla hizmetlerini henüz eda ve ikmal etmeyen bölük azalarından biri veya birden ziyadesi yeri mefkud olursa meclis-i muhtelit 30. Bend ahkâmına tatbikan Dersaadet hahamlarından intihap eder.

35. Madde: Bunlardan suret-i muvakkatada meclis ve komisyon-ı ruhanide istihdam kılınacak dört neferin vezaif-i zimmetleri mücerred tayin olundukları meclis ve komisyon-ı ruhanide her vakit hazır bulunmak ve muhakemat-ı hususat-ı vakıayı istima ile ol meclis ve

komisyon aza-yı daimesi tarafından kendülere teklif olunan maddelerde iane etmekten ibaret ise de mamafih hiçbir vakitte onlar ile ma'an rey vermeğe ve karar mazbatalarına vaz-ı imza etmeğe salahiyetleri olamayacaktır. Ve birbirini müteakip üç defa meclise gelmeyip de ol meclisin ruhani serkatibinin davetnamesine bir özür ve bahane-i kaviyye ibraz edemez ise ka'ne istifasını vermiş addolunarak nizamname usulünce yerine başkası nasp ve tayin kılınacaktır.

36. Madde: Beher sene hizmet edecek bölük hahamlarının taayyüsü için hiçbir isim ve cism-i mahsusta kaydolunmamak üzere meclis-i cismaninin reyile miktar-ı kâfi bir mahiye-i cedide bi't-tahsis ol senenin bölüğüne ita olunacaktır. Bundan maada memuriyetlerinden dolayı efrad-ı nastan akçe ve hediye misilli şeyler kabul etmeleri adeta rüşvet addolunup icabı icra olunacaktır.

37. Madde: Milletin cemi umur-ı ruhaniyesi meclis-i ruhaniden sual olunacağından fima-ba'd nizamname-i mezburun intihap edeceği zevat-ı ruhaniyeden hariç hiçbirini "İssur ve Heter" veyahut nam-ı aharla memuriyet-i ruhaniyesinde sem' ve kabul olunmayacaktır.

38. Madde: Dersaadet ve bilad-ı selasede ve sair memalik-i mahrusa-i şahanede bir ruhani memuru gönderilmesi lüzumu vukuunda tahsis olunan 21 hahamlardan tayin olunur. Ve mamafih tayin olunan zatın ol memuriyeti hitamında kemakân heyet ve memuriyet-i asliyesine ricat eyleyecektir.

39. Madde: Meclis-i umumi-i ruhani denilen heyet işbu 21 nefer ile ruhani meclisinin 7 nefer hahamları bir mahalde içtimalarından ibarettir. Ve nizamname-i mezburece meclis-i umumi-i ruhaninin teşkili lazım geldiği mevadda mumaileyhim 28 hahamın süreyyalarıdır. Ve muteber tutulmak için daima karargir olan mevadd-ı mazbataları ekser aza tarafından temhire muhtaçtır.

40. Madde: Fimaba'd sarm yani aforoz ve sair mücazat-ı ruhaniyeyi rab-i müşarünileyh ruhani riyaset vekiliyle muavineyn-i mumaileyhima icrasına mezundurlar. Zikrolunan dört zevattan başka diğer kimseye salahiyet bırakmamak rab-i müşarünileyhin ve cemi heyet-i milletin başlıca vazifeleridir. Hilafı vukuunda ol sarm veyahut ahar mücazat-ı ruhaniyeye havale-i sem-i itibar olunmayarak ke'en-lem yekûn makamında madud olacağından maada bu misilli hilaf-ı harekette bulunan hangi haham olursa olsun evvela hahamlık sıfat ve alametinden ve mansubat-ı ruhaniyeden daimi surette mutlaka mahrum kalmak vacibattan olduğundan başka aleyhine terettüp edecek ceza-yı müstehikkı dahi icra buyrulmak hususu rab-i müşarünileyh ba-takrir Babıali canibine istid'a eder.

41. Madde: Heyet-i mezbure yani rab-i müşarünileyhle ruhani riyaset vekili ve muavineyn-i mumaileyhima cümlesinin reyleri müttefik olduğu halde Maredi Etra yani serhahamlarından bazı şayan-ı emniyet görülenlere sarm maddesinde salahiyet vermeğe kabülü'l-imekân iseler de fakat salahiyet-i mezbureyi yalnız mevadd-ı efradiyeye ve kendi mahallesinin sakinlerine hükmü olmak ve mevadd-ı umumiyede veyahut sekene-i mahalleli olan mevadd-ı efradiyede kat'a medhali olmamak şartını mübeyyin taraflarından memhur tasdikname olmak mamafih o madde-i sarma liyakat ve gayr-i liyakati hakkında mumaileyh Maredi Etra meclis-i cismani ile mütalaaya mecbur olacaktır.

42. Madde: Meclis-i ruhani-i mezbur maiyetinde kâfi miktar kâtip ve yasakçı olup her bir hususatın prosedüryal yani yevmi mazbata defterine kayd ve imla olunacaktır. Ve kâffe-i evrak-ı mevru ve mersulenin sureti mazbatada numaralarıyla kayd ve imla etmek mahza meclis-i mezburun kitabet hizmetinde bulunan efendilerin esas vazifelerinden olup gerek kendilerinin ve gerek meclis-i mezburda müstahdem hademe-i sairenin suret-i hizmetlerine

dair verilecek talimnamenin ahkâmına muvafık ifa-yı hizmetleri ve talimnamenin cüzi ve külli mugayirinde bulunmak haklarında töhmet addolunup buldukları hizmetten afv ile yerlerine diğeri nasp ve tayin kılınır.

43. Madde: Meclis-i ruhani memuriyetinin ve kitabet ve saire hizmetle müstahdem bulunanların suret-i ifa-yı memuriyetleri hakkında kendülere verilecek talimname-i mezbureyi rab-i müşarünileyh riyaset-i ruhaniye vekiliyle mecalis-i ruhaniye ve cismaniye aza-yı muteberanından mürekkep bir komisyon-ı mahsusa-i muvakkatede tertip ve telif olunup taraflarından mefhumu ba'de't temhir gazete ve ilanname-i mahsusaya tab ve neşrolunur.

44. Madde: Meclis-i mezbur tahsis olunacak günlerde haftada iki veya üç defa tecemmu ve ifa-yı memuriyet ederler. Bunun cemiyet merkezi ekseriyet-i millet bulunduğu mahallede yani Balat ve Hasköy misilli mahallatta ittihaz olunacaktır.

45. Madde: Meclis-i mezbur azalarından her kim olursa olsun birbirini müteakip özür ve bahanesini beyan etmeksizin üç defa mecliste hazır bulunmaz ise adeta istifa vermiş madud olunarak mahall-i mefkuduna diğeri nasp olunacaktır. Ve Ceza Kanunname-i Hümayunu ahkâmınca umur-ı vataniyeden mahrumiyeti hüküm olunabilir cinayatta bulunmak veyahut kanunname-i mezburun ruhsat verdiği şeylerden başka cüzi ve külli nesne rüşvet ahz etmek ve nizamname-i milliyenin hilafı hareket eylemek töhmet addolunup infisallerini mecbur olacaktır.

46. Madde: Nizamname-i mezbure ahkâmınca infisal eden aza veya muavinîn-i ruhaniyeden fimaba'd millet umuruna idhal ve intihabı caiz olmamak üzere mahiye-i asliyesinden çar-yeki ba-şart-ı kaydı hayat millet sandığından ita olunur. Ve eğer infisali istifa ile vuku bulduğu halde la-ekall beş sene-i kâmile müddet umur-ı millete intihabı caiz olmamak üzere mahiye-i asliyesinden nısfı müddet-i mezburede ita kılınır.

47. Madde: Bunları itham edebilmek salahiyeti ancak rab-i müşarünileyhle meclis-i ruhaniye racidir. Cünha-i vakıalarından haberdar olan heyet veya efrad-ı millet meclis-i cismaniye arz ve ifade birle rab-i müşarünileyh mecalis-i ruhaniye ve cismaniye reisleriyle üçer aza ki cem'an sekiz zevattan mürekkep bir komisyon-ı muhtelit ve muvakkat taht-ı riyasetine celble bil-mütalaa ekser azadan memhur mazbatasının hülasa-i meali icra olunur. Ve şayet iştika-yı vakta bütün meclis-i ruhani aleyhinde ise marü'z-zikr meclis-i ruhani tarafından celbi lazım gelen üç azanın yerine rab-i müşarünileyhin tensip göreceği meclis-i umumi-i ruhani azalarından 21 hahamlardan 3 neferi celp olunarak ma'an verdikleri kararı 12. Bendin nihayet fıkrası hükmünce icabı icra kılınır.

48. Madde: Ruhani meclisinden çıkan kâffe-i evrak-ı resmiye mamulün-bih olmak için serkatibinden musahhah ve la-ekall ekser azadan memhur ve reis vekâletinden musaddak olmak lazımdır.

49. Madde: Maredi Etra denilen memuriyet yalnız karye ve mahallesinde vuku bulacak mevadd-ı ruhaniyenin tesviyesi için her mahalle ve karyede nam-ı mezbur ile tayin olunacak birer haham ruhani meclis vekili demek olacağından her halde müvekkil olduğu meclis-i ruhani tarafından kendisine hitaben gelen evamir ve nevahiye itaat ve inkiyada mecburiyeti derkârdır.

50. Madde: Bend-i sabıkta zikrolunduğu vecihle zuhur edecek mevadd-ı ruhaniyeyi tesviye ve nezaret etmek için kemakân her bir mahalle ve karyede bir Maredi Etra tayini elzemdir. Ve memuriyet-i mezburenin yeri hali vukuunda ol mahallenin umumi meclis azalığına tefrik olunan zevat tecemmu'la karyelerinde sakinûn en muteber ve şayan-ı emniyet hahamlardan birini ber-muceb-i usul-i nizamname ekseriyet-i ara ile intihap ederler. Ve la-

ekall ekseriyet-i azasından memhur karar mazbatalarını meclis-i cismaniye takdim ve seza-yı intihap gördüklerinde zir-i mazbata-i mezbureye rab-i müşarünileyh ma'an tasdik ve meclis-i ruhanîye irsal olunup meclis-i mezburda dahi bit-tezekkür tasvip kılınarak ilam-ı şer'isi zir-i mazbataya derç olmadıkça hiçbir vakitte Maredi Etra tayin olunamaz. Ve ona göre dahi mezhep ve nizamname-i milliyeye mugayir harekette bulunmasından veya sebab-i ahardan dolayı azli murad olundukta vech-i nasbî üzere mecalis-i ruhani ve cismani tarafından tasdik olunmadıkça caizü'î-infisal olamayacaktır. Muavineyn-i vekâlet-i reis-i ruhaniye ol Maredi Etra mahalli münhal olan mahalle ve karyede sakin bulunurlar ise diğeri bir hahamın Maredi Etra intihabı caiz olmayıp mahza bunların yerine şayeste ve ilave-i memuriyeti olunur. Meğerki işbu memuriyet-i cedideden istifa etmiş ola.

Fasl-ı Rabi'

Meclis-i Cismani Vezaifi Beyanındadır

51. Madde: Meclis-i Cismani avamdan bir reis ve 9 aza olarak 10 zevattan mürekkeptir. Bunların iki sene müddet için meclis-i umumide intihapları icra olunur.

52. Madde: Meclis-i cismaninin riyaseti müntehep aza beyninde bil-mütalaa içlerinden tensip gördükleri bir zata ihale ve tefviz ederler.

53. Madde: Gerek riyaset-i mezbureyi ve gerek mecalis ve komisyon-ı saire riyaseti bir maddede müsavat-ı rey vukuunda o meclisin reisi tercih ettiği tarafı ekseriyet addolunur. Ondan gayrı reis azalara faik olamaz.

54. Madde: Müddet-i mukarrere-i intihabiyeleri olan iki seneyi henüz ikmal etmeksizin istifa veya sebab-i aharla birden üçe kadar mahall-i aza münhal olup da yerlerine intihap ve itmamı lazım geldikte rab-i müşarünileyh maa-meclis-i cismani ve vekil-i riyaset-i ruhaniye ittihaden ekseriyet-i ara ile avamdan intihap ve itmam-ı aza ederler. Şu kadar ki intihap-ı mezbur vukuuna değin tekmlil aza-yı meclisin ekseriyeti aranır.

55. Madde: İstifaya veya esbab-ı saireye mebni azanın adad-ı mahall-i mefkudesi dörde baliğ oldukta bunların birinin bile yerine intihaba ne rab-i müşarünileyhin ve ne de mecalis ve komisyon-ı milliyenin iktidarları caiz olmayıp mahza nizamname ahkâmınca meclis-i umumide intihap ve itmam kılınacaktır. Ve bend-i sabıkta beyan kılındığı üzere bunda dahi intihap maddesi vuku buluncaya değin tekmlil aza-yı meclisin yine ekseriyeti aranılır.

56. Madde: Meclis-i mezbur azalarından biri veya birden ziyadesi müteakiben üç defa meclisten gıyabı vukuunda serkatib-i meclis gaybubetinden dördüncü meclise daveti havi bir kıta tezkire irsal eder. Ve yine hiçbir özür ve bahane beyan etmeyerek defa-i rabiada dahi mevcut-bi'l meclis olmaz ise beşinci defada gelmesi tekidini havi serkâtip-i mumaileyh tarafından tekrar tezkire irsaliyle kemafi's sabık özür ve bahanesini beyan etmeyerek gelmez ise istifa etmiş addolunarak ber-muceb-i nizamname yerine başkası intihap ve tayin kılınır.

57. Madde: Heyet-i mezbure memalik-i mahrusa-i şahanede mutavattın millet-i museviye vekili ve devlet-i aliyenin evamir ve nevahi-i seniyyesinin beyn'el-mille vasıta-i tenfizi bulunmakla ve fariza-i zimmet-i mutlakası milletin esbab-ı menafi'i tezayüd ve teksirine nezaret-i kâmile olmakla meclis-i mezburun azalığına intihaba şayan olacak zat evvela Babıalî'nin emniyet edebileceği ve devlet ve milletine muhibb olup vükela-yı fiham ve vüzera-yı izam hazeratıyla sual ve isticvaba muktedir ve erbab-ı besalet ve inde'l-mille muteber olarak ve cümle aza vekil ise de hiç olmazsa içlerinden bazıları lisan-ı mukaddeseyn-i Türki ve İbrance kıraat eder olarak hiçbir vakitte Ceza Kanunname-i Hümayunu ahkâmınca vatan umurlarından mahrum bırakılacak kadar cinayatta bulunmamış olmalıdır.

58. Madde: 55. Madde bendinde zikri mesbuk meclis-i umumide dört veya ziyade aza intihabı vukuunda la-ekall ekseriyet-i azasından memhur intihap mazbatasını irade-i aliyyesi istihali zımında rab-i müşarünileyhin takririne leffen Babialî'ye takdim kılınır.

59. Madde: Hin-i intihapta iki kişiye müsavat-ı rey vukuunda yalnız ol iki zat meclis azalığına tayin kılınır.

60. Madde: Meclis-i mezburun müddet-i mukarrere-i memuriyeti olan iki sene hitamında veyahut sebep-i ahara mebni büsbütün hali vukuunda müceddeden azanın intihabı ber-vech-i zikr-i ati icra kılınır. Yani rab-i müşarünileyh veyahut kaymakam efendi ruhani riyaset vekili ve muavineyn-i mumaileyhim ile ma'an mahallat meclislerinden müşarünileyhin tensip göreceği ekall üç ve nihayet beş azaya kadar huzuruna celple 57. Bendde en ziyade muvafık bulunan zevat-ı milliyeden 30 neferini tefrik ve esamileri pusulasını meclis-i umumi odası duvarına talik ederek mezkûr 30 kişiden 10 kişi rey-i hafi ile meclis-i umumide icra-yı intihap kılınır.

61. Madde: Meclis-i cismaninin vezaifi hükûmata ve nizamnameye emin olarak cüzi miktar sukutu tasavvuratını külliye men ve def eylemek ve meclis-i ruhaninin yolunda olacak tekadiri mümkün mertebe icrasıyla iane-i nakdiye-i milliyeyi kemal-i istikamet ve hakkaniyete tevfikân islah ve usul-i cedideye idhal etmek ve evamir-i devlet-i aliye infazını ve umur-ı mezhebiye icabını icraya müsaraat eylemek ve milletin şân ve namusuna halel gelecek derece emval-i milliyeyi israf etmemek ve cismani komisyonu tarafından millete müfid tezekkürat mevki-i icraya konulmak muradıyla kendilerine arz ve ifade olunacak tesisat-ı cedidenin icrasını ukde-i tehire terk eylememek ve işbu tesisat-ı cedidenin tevsiine imtina edenlerin def'ine takayyüde nizamname-i milliyenin cüz'î hilafında bulunmalarına dair her bir mecalis ve komisyon ve hey'at-ı saire-i milliyeye kemal-i dikkat ve itina eylemek, gerek Dersaadet'te ve gerek sair memalik-i mahrusa-i şahanede sakinûn hem-mezheplerinin mevadd-ı cismaniyelerini hüsn-i tesviye etmek ve emval-i mevkufe ve vesayat-ı vakıa-i milliyenin menafii esbabını istihsal ile kâffe-i hey'at-ı milliyenin suret-i icraat-ı memuriyetleri zımında başka başka talimnameler tanzim ve ita eylemek vezaifinden ibaretir.

62. Madde: Meclis-i cismani bir madde-i muktaziyenin icrasında suubet müşahede ederse ruhani meclisiyle bil-itihap icabına müsaraat olunur. Ve şayet ittihap-ı meclis-i ruhani-i mezbur ile dahi ol maddenin icrasında suubet ve müşkülât anlaşılır ise devletçe icrası zımında keyfiyet ve iktizasını rab-i müşarünileyh ba-takrir Babialî'ye arz ve istizan-ı rey eder.

63. Madde: Canib-i Babialî'den veyahut makam-ı saireden doğrudan doğruya meclis-i cismani-i mezbura havale olunan mevadd-ı umumiyeye ve efradiyeyi mecliselerine raci olanlarını mümkün mertebe serian ber-vech-i hakkaniyet rüyet ve tesviyeye veyahut ait olduğu meclis ve komisyona led-el havale kararı mazbatasını taraflarından tasdiğe ve o maddede muhalif-i nizamname ibraz olunmadıkça kararı mazbatasının tasdikinde imtina edemez ise de fakat muhalif-i nizamname addolunabilir ise keyfiyeti müceddeden mevki-i mütalaaya vaz olunmak üzere geriye redde veyahut havale olunan meclis ve komisyonu celp-birle rüyet ve tesviyeye meclis-i cismaninin iktidar ve salahiyeti olacaktır.

64. Madde: Meclis-i mezbura lüzumu olacak memurin yani lisaneyn-i mukaddeseyn-i Türki ve İbrani kâtibi ve milletçe lüzumu olacak memurin ve tahsildar ve hademe-i saire si miktar-ı kâfi müstahdem bulunacaktır. Ve işbu madde hakkında lazım gelen sarfiyata hiçbir taraftan taaddi ve imtina olunamayacaktır.

65. Madde: Meclis-i mezburun kitabet ve sair memuriyetinde bulunan zevatın vezaifi ancak taraf-ı meclis-i merkumdan memuriyetlerine muhassas yedlerine ita olunacak

talimnamenin ahkâmında ifa-yı memuriyet etmektir. Ve bunun hilafı vukuunda haklarında töhmet addolunarak o hilafın faili her kim ise meclis-i cismanide ba'del-muhakeme azl ve tebdil olunur. *(Bu maddenin üstü iki yerden dik bir şekilde çizilmiştir. İptal edilmiş olabilir)*

66. Madde: Tevkifhane-i millet meclis-i cismaninin taht-ı nezaretinde olacağından mezbur tevkifhane sıhhat-ı beşeriyeye muzırr olmayacak suret-i nazifede daima pak ve mamur tutulacaktır. Buna meclis-i cismani tarafından tayin olunan muhafız memur bu şeylerden mesul tutulacağından vukuat-ı cariyesini ba-jurnal meclis-i cismaniye ifade etmesi ve taraf-ı meclis-i mezburdan memuriyeti hakkında yed-i muhafız-ı merkuma ita olunacak tarife mantukunca ifa-yı memuriyet eylemesi muhafız-ı merkumun vazife-i mutlakasıdır. Bunun mugayirinde bulunması dahi töhmet addolunup meclis-i cismanide ba'del-muhakeme memuriyet-i mezbure diğerine devr ü teslim olunur.

67. Madde: Milletçe tevkif-i nas salahiyetinin ke'l-evvel cemi heyet-ı milliye yedinde bırakılması muceb-i müşkülât olarak uygunsuzluktan halî olamayacağından fima-ba'd rab-i müşarünileyhten ve meclis-i cismaniden başka bir heyet efrad-ı milletten hiçbirini tevkife salahiyet kalmamıştır. Fakat cismani meclis şayan-ı emniyet gördüğü heyete salahiyet-i mezbureyi verebilir ise de her halde mesuliyeti deruhte edecektir.

68. Madde: Nizamnameye muhalif harekette bulunması ve mugayirinde bulunmayı murad edenleri men etmemesi ve komisyon-ı cismaninin mütalaasıyla ihdası lazım gelen tesisat-ı nafia-i milliyeyi mevki-i icraya komaması ve mezmumiyet-i millete bais olacak esbabın terk ettirilmemesi ve Ceza Kanunname-i Hümayunu ahkâmınca hukuk-ı medeniyeden mahrum kalacak miktar cinayatta bulunması meclis-i cismaniye töhmet addolunup ber-muceb-i nizamname tebdil ve tağyirleri elzemdir.

69. Madde: Meclis-i mezburu itham edebilecek heyet yalnız rab-i müşarünileyhle zirde beyan olunan komisyon-ı cismaniden ibarettir. Bunların fiil-i na-meşrû'asından haberdar olan her kim ise rab-i müşarünileyhe ba-rapor arz ile akabinde faili bulunan aza veyahut bütün heyete hitaben ba-tezkire istizah-ı madde ile muhafaza-i nizama davet eder. Ve def'aten sabite vukuunda 12. Madde bendinde münderiç usulü kâmilen icra kılınır.

70. Madde: İane-i milliyenin tarh ve tahsiliyle millet sandığının ithalat ve ihracat-ı tesviye-i umuru meclis-i cismani-i mezbura aid ve raci olduğu misilli beher sene meclis-i umuminin ilk ik'adında sene-i maziye muvazenesi ve mazbata defteri huzur-ı meclis-i umumide kıraat olunur. Sene-i atıye hakkında meclis-i umumide verilen tertibiyle ma'an ilanname-i mahsusa ve gazeteye tab ve neşr olunur.

71. Madde: Mecalis ve komisyon ve hey'at-ı saire-i milliye memuranının suver-i icra-yı hizmetleri hakkında başka başka talimname telif ve itası meclis-i cismani-i mezburun vezaif-i mutlakasındandır.

Fasl-ı Hamis

Meclis-i Umumi ve Vezaifi Beyanındadır

72. Madde: Meclis-i umumi haham ve avamdan muhtelit olarak 200 azadan yani meclis-i umumi-i ruhani a'dâd-ı azası olan 28 hahamdan ve meclis-i cismani aza-yı mevcudesi olan 10 neferden ve mahallat ile kura hem-mezheplerinin 162 kişiden ibaret ki cem'an 200 mebusan-ı milletten ibarettir. Mahalattan intihap olunacak 162 neferin tevzii her mahallenin Musevi nüfus-ı sakinesine nispeten la-ekall beş kişi intihap olunmak için meclis-i cismaninin tanzim edeceği defter mucebince ba-tezkire mahallat ve kuraya ifade ve teklif olunur. Şu kadar ki henüz senavi ihdas olunmamış mahallatta sakinun bulunan hem-mezhepleri yalnız

husus-ı mezbur hakkında en akreb olan ve senavisi mevcut bulunan mahalleye ilave ve ilhak kılınır.

73. Madde: Meclis-i mezbur haham ve avamdan muhtelit bulunacağından riyaseti dahi iki zata yani rab-i müşarünileyhyle ruhani meclisinin riyaset vekiline ait ve menuttur. Meclis-i mezbur la-ekall aza-yı ekseriyesi hazırun olmaksızın şayan-ı küşad olamayacağı misilli karar mazbataları dahi ekall 101 kişinin ekseriyetinden memhur olmadıkça mamülü'n bih addolunamayacaktır.

74. Madde: Meclis-i umumiye intihap-ı aza ve salahiyet-i rey maddesinde nizamname-i mezburenin hakk-ı intihaptan ve salahiyet-i reyden mahrumiyeti beyan ve tefrik edecek sınıftan başka millet-i museviyeden madûd bulunan haham ve avam ve ağniya ve fukara ve sınıf-ı saireden salahiyet-i mezburede faik veyahut dûn olamayıp bila-istisna müsavat olacaktır.

75. Madde: Umumi meclisinin azaları 10 sene için intihap kılınır. Yevm-i intihaplarından sinin-i mezbure hitamına değin zikr-i ati üzere cümlesi tebdil olunarak hiçbir ibka olunamaz. Ve la-ekall üç sene mürur etmeyince zat-ı muhricanın tekrar aza intihabı caiz olamaz.

76. Madde: Azadan biri müddet-i memuriyetlerinde mebus buldukları mahalleden ahar mahalleye ve kuraya intikali vukuunda mahalle-i metrukesi azasının tenakusu bahanesiyle yerine başkasının intihabı caiz olamayıp hangi mahalleye müntakil olursa olsun daima müntehep bulunduğu cemiyetin azası addolunur.

77. Madde: Külliyyen terk-i diyar veyahut istifa veyahut suret-i aharla bir mahalle ve karyenin ekser aza-yı mebusa yeri mefkudu vukuunda nizamname usulünce ba-keşide-i kur'a ikmal-i azaya iktidar ve salahiyetleri caizdir.

78. Madde: Meclis-i umumiye aza intihabı zikr-i ati üzere icra olunur. Şöyle ki evvela rab-i müşarünileyh veyahut kaymakamı ruhani riyaset vekiliyle meclis-i cismani reisi hazır buldukları halde 72. Maddede mezkûr meclis-i cismani marifetiyle tanzim kılınacak tevzi defterini bi'l-mütalaa muvafık-ı nizamname görüldükten ve tasdikle vasita-i gazeteler ile ilan olunduktan sonra her mahalleye isabet eden azanın sûrat-i intihabiyesini havi tezkire ile Mardi Etra hahamlarından meclis-i cismani matlup eder.

79. Madde: Meclis-i cismani tezkiresi Mardi Etra yedine vasil olduğu akabinde memur bulunduğu mahallenin hem-mezheplerinden tensip görülen çend zevat-ı muteberegî nezdine celp ile icra-yı icabı zımında eshelü'l-imbân olarak tertip ve ittihaz olunan yevm ve mekân-ı cemiyet li-ecli'l ihbar gazetehanelere bildirilir. Ve yazıcıları vasıtalarıyla sakin bilcümle bulunanların esami defteri huruf-ı heca tertibi üzere tanzim ve o mahallenin cemiyetine tahsis olunan en ekber senavi duvarına la-ekall bir hafta evvel talik olunur. Ve şayet sükkân-ı mahalleden defter-i muallakada sehven ismi muharrer olmayan der-hatır olunursa onun dahi tahriri hususu Mardi Etra hahamları üzerine farzdır.

80. Madde: Salifü'z zikr defterin tanzim ve taliki yalnız rey maddesinde istihsal-i suhuletten yani defter-i mezbura nazaran sükkân-ı mahalleden biri feramuş olunmamak kaziyesinden ibarettir.

81. Madde: Bazı bahane zuhuruyla yevm-i cemiyet-i mezburede bulunamayacağını fehm eden sükkân-ı mahalle meclis-i umumi azalığına şayan göreceği zevatın rey pusulasını ve bulunmağa vaki olan özür ve mâni ne idüğünü mübeyyin Mardi Etra hahamına hitaben bir kıta tezkiresine leffen kable'l cem'iyye irsal ede. Ve mumaileyh dahi pusula-i rey-i mersuleyi hin-i kıra'ada sairleri veçhile vaz-ı sandukça edecektir.

82. Madde: Anifa beyan olunan cemiyet günü bi't-tahsis ilan-ı mahsus ve vasıta-i gazete ile neşr olunduktan sonra bulunamadık bahanesiyle artık tekrar kur'a keşidesi iddiasına kimse tarafından salahiyet kalmayacaktır. Ve bu misillilerin kesret-i reye razı olmadıkları addolunur.

83. Madde: Meclis-i mezbur azalığına intihaba şayan olmak için asla cinayatta bulunmamış ve umur-ı milliyeye ve efradiyede hile ve hud'ası vuku bulmamış ola. Ve mümkün mertebe umur-ı milliyeye aşına ve cümlesi olmaz ise de bazıları lisan-ı mukaddese-i İbraniyle beyne'l-mille teceddüden tekellüm olunan İspanyol lisanını kıraat ve kitabete muktedir bulunacaktır.

84. Madde: Meclis-i umumi mahallat ve kuranın müntehep azasından mürekkep olup millet umuruna cümlesi ber-heyet ve ber-salahiyet-i müttefika olacağından bir mahallenin azası yalnız müntehep olduğu mahallenin umuruna nezareti hasr-ı iddia ve eserrine muktedir olamayacaktır.

85. Madde: Rey vaz olunacak sandukça dört kimse mührüyle temhir olunmalıdır. Birincisi Maredi Etra hahamı ve ma-bakisi o mahallenin senavi mütevellilerinden üç kişi taraflarından suret-i aleniyede temhir kılınmalıdır. Ve usul-i kur'aya nezaret etmek üzere hahamhane tarafından bir memur ve yasağcı hazır bulunmalıdır. Ve madde-i kur'a hitamında memhur sandukçayı memuran-ı mezburan bil-istishab rab-i müşarünileyh veyahut kaymakamı huzuruna takdim etmelidir. Ve müşar ve mumaileyhim dahi sandukça-i mezbureyi temhir eden dört zevat-ı merkumeyi nezdine celple ref-i mühür ve reyleri tadad ettirerek kendisine en ziyade rey isabet edenleri meclis-i umumi azalığına müntehep addolunur.

86. Madde: İşbu müntehep azaların esamilerini mübeyyin defterini dört zevat-ı merkumeden temhir ve rab veyahut kaymakamı efendiler taraflarından tasdik ile o mahallenin en ekber senavi duvarına âvihte olunur. Ve münteheplerin esamileri dahi millet defterinde mestur bulunacağından iki nüsha defter tanzim olunarak bir nüshası meclis-i cismanide hıfz olunup diğer nüshası dahi bera-yı ilan gazete-haneyeye gönderilir.

87. Madde: Meclis-i umumi-i mezburun vezaifi beher sene ilk inikadında meclis-i cismaninin irae ve ibraz edeceği ithalat ve ihracat muvazene defterini mütalaa ile ma'an sene-i atiyeye için bir tertip ve karar verilerek nizamname ahkâmına tevfikân ifa-yı memuriyetle beraber hilaf-ı nizamname yapmamak ve yaptırmamak hususuna dikkatte bulunmalarından ve câiü'l-beyan maarif komisyonunun esasına mümkün mertebe iane ve ikdam etmekten ibarettir.

88. Madde: Meclis-i umumi beher sene mah-ı temmuz-ı rumi guresinde feth ve gayesinde terk ve tatil olunacaktır. Mah-ı mezburun cereyanında hangi gününde içtima-i meclis olunacağı reiseyn-i mumaileyhim taraflarında la-ekall iki gün evvel ilan oluna. Ve mecalis-i ruhani ve cismani azaları dâhil-i meclis-i umumi bulunduğundan mah-ı mezburun guresinden gayetine değin mecaliseyn-i mezbureyn tatil olunacaktır. Ve işbu meclis-i umumi meftuh bulunacak mah-ı temmuzun hitamında sene-i atiyeye temmuzuna kadar feth ve küşad-ı meclis-i umumi olunamayacaktır. Hengâm-ı tatilinde fevkalade meclis-i umumi teşkili lazım geldiği halde meclis-i cismani rab-i müşarünileyhle bi'l-mütalaa teşkil-i meclis-i umumiye fevkalade olan sebebi mübeyyin tahrir ile Babialı'den istizan ederek ruhsat buyrulduğu surette ba-buyruldu-yı ali Hahamhaneye bildirilir.

89. Madde: Meclis-i mezbur azalarını infisal edebilecek töhmet Ceza Kanunname-i Hümayunu hükmünce memnu cinayatta bulunmak ve milletin umur-ı nafiasına devam-

dikkat etmemek ve emval-i mevkufe-i milliyeyi terfi şeref ve şöhretine dikkat eylememek, haklarında töhmet addolunarak mucib-i infisalleri olduğu misilli aza-yı mezbureden özür ve bahane-i kaviyyesini beyan ve izhar etmeksizin birbirini müteakiben nihayet dört defa hazır bulunmayan istifasını vermiş addolunup muallak defterde mestur esamileri zirine şerh verilecektir.

90. Madde: Zikri sebkate ettiği vecihle meclis-i umumi azaları her iki senede bir humsu nasp olunmak üzere 10 sene için intihap olunurlar. Yani intihaplarından iki sene mürurunda tebdili lazım gelen humsun tefriki için evvela müntehep buldukları mahalleden diğer mahallere nakledenler veyahut sebep-i ahar ile yerleri mefkud kalan azaların bi't-tefrik badehu cemi' azaların esamileri sandukçaya vaz olunur. Ve mezbur humsun itmamına değin sandıktan ol ihraç olunan esamiler ashabi azalıktan muhreç addolunurlar. Ve işbu ihraç olunan hums azanın mahall-i mefkudlarına ..... (boş) bendlere tatbikan yevm-i cemiyet-i mezburda kur'a icrasıyla intihap kılınır.

91. Madde: Meclis-i umumi-i mezburda rüyet olunan muhasebat ve tertibat-ı atiyenin karar-gir olan mazbatası la-ekall ekser azasından mümza ve rab-i müşarünileyhin veyahut kaymakamın taraflarından musaddak defterhane-i milliyede mahfuz kılınmak için bir nüshası meclis-i cismaniye ve bera-yı ilan nüsha-i saniyesi gazete-haneye irsal olunur.

92. Madde: Meclis-i umuminin hin-i intihabında vaz-ı sandukça olunan rey kâğıtları matlup olunan miktardan ziyade esami tahrir olunması caiz olamayacağından bu misilli zaid görülen rey pusulaları ilk ihraç olunan isimden beda ve matlup olunan miktar aza adedine kadar tadad ve makbul olunup ma-baki ziyade yazılmış bulunanlar ke-en lem yekün hükmünde tutulacaktır. Bunun için rey pusulaları birbirini müteakip sıra ile esami tahrir olunur.

93. Madde: Milletten her kim olursa olsun iki mahalle için rey vermeye salahiyeti olmayacağı misilli iki mahalle için dahi bir adam müntehep olamayacaktır.

94. Madde: Salahiyet-i rey ve hakk-ı intihaba iki esas tutulur: Birincisi kabiliyet-i zatiye ve ikinci iane-i milliyedir. İşbu iki esastan birisi olsun kendisinde mevcut olmayan efrad-ı millet rey salahiyetinden ve hakk-ı intihaptan mahrum kalacaktır.

95. Madde: Esaseyn-i mezbureyn evlası bulunan kabiliyet-i zatiye denilen milletçe asar-ı müfide vücuda getirenler ve zaten ashab-ı kadr ve haysiyet olarak mevadd-ı milliyeye aşına olanlar ve mukaddem-i umur-ı milliyede hakkaniyet üzere ifa-yı memuriyet edenler ve kütüb-i nafta telif ve tercüme edenlerdir. Bu misilli efrad-ı milletin esas-ı saniye addolunan iane-i milliyenin tediyesine iktidarı olmayan veyahut tediyeden milletçe affolunan efrad-ı millet kabiliyet-i zatiye addolunarak sair hem-mezhepleriyle gayr salahiyette ve hakk-ı intihapta müsavat üzere olacaktır.

96. Madde: Esas-ı sani olan iane-i milliyeyi yani efrad-ı millet hak ve salahiyette müsavat olmak ve hiçbir birinden mümtaaz ve müstesnalı vuku bulmamak için vaz ve tesis olunan ve fasl-ı mahsusasında beyan kılınan senevi 50 guruh iane-i milliyeyi eda edenlerdir. Esas-ı mezbur kendisinde bulunan efrad-ı millet rey salahiyetinde ve hakk-ı intihapta sairleriyle müsavi tutulacaktır.

97. Madde: Esaseyn-i mezbureyn kâmilin kendisinde bulunmuş iken hak ve salahiyetten mahrum kalacak efrad-ı millet dört sınıftır: Birincisi, Ceza Kanunname-i hümayunu hükmünce memnu cinayat-ı vakiasından dolayı hukuk-ı medeniyeden müebbeden sakıt kalanlardır. İkincisi, mesalih-i milliyenin idaresinde hilesine heyet-i meclis-i milletin birisinden hükmolunmuş olanlardır. Üçüncüsü, mehakim-i devlet-i aliyyede haklarında

mücazat-ı tedbiye terettüp edip de henüz müddet-i cezaiyesi hitam bulmamış olanlardır. Ve sınıf-ı rabi'i, tecennün cihetiyle hukuk-ı şahsiyeden sakıt olup kâmilin şifa-yab olduklarına dair diplomalı yani şehadetnameli etibba taraflarından tasdiknameler getirmemiş olanlardır.

98. Madde: Meclis-i umuminin azasını itham edebilmek salahiyeti ruhani ve cismani komisyonlarıyla Maredi Etra hahamına racidir. Azadan birisinin veyahut birden ziyadesinin nizamnameye muhalif hal ve hareketi müşahede olundukta bi'l-mütalaa ba-rapor meclis-i cismaniye ifade olunur. Ve meclis-i mezbur dahi fimaba'd usul-i hakkaniyete irca'a ve muhafaza-i nizamnameye ba-tezkire teklif ve davet eder. Ve şayet havale-i sami'a olunmadığı halde müttehem bulunanları bi'l-azl Maredi Etra hahamına ba-tezkire bildirilir. Gerek millette mahfuz Musevi defterinde ve gerek senavi duvarına muallak pusulada vaki esamileri nezdine mazul lafzı kayd u tahrir olunacaktır. Ve o mahallenin aza-yı umumiye-i bakiyesi marifetleriyle aza-yı mefkudenin yerine ber-muceb-i nizamname müceddeden aza intihap ederler. Ve işbu ithamat-ı vakıayı bir mahallenin ekser veyahut kâffe-i aza-yı umumiyesi tereddüt edip azilleri lazım geldikte o halde meclis-i ruhani riyaset vekili meclis-i cismaninin kâffe-i azası ve mahallesi Maredi Etra hahamı ile ma'an rab-i müşarünileyhin taht-ı riyasetine bi't-tecemmu' keyfiyeti dermiyan ve kararı mazbataları ilan olunur.

99. Madde: Bu misilli hal vukuunda nizamname usulünce mahall-i mefkudlarına müceddeden azanın intihabına dair Maredi Etra ile mahallesi muteberanına hitaben rab-i müşarünileyh bir kıta tezkire ile maddeyi tebliğ eder.

Fasl-ı Sadis

Mahallât Mecalisi Beyanındadır

100. Madde: Mahallat mecalisi azası her mahallenin aza-yı umumiyesinden şu vecihle intihap kılınır. Yani aza-yı umumiyesinden gayrı her mahallede sakinun bulunan kâffe-i heyet-i millet azaları Maredi Etra'nın taht-ı riyasetinde bi'l-içtima mahalle-i mezburenin aza-yı umumiyesinin esamilerine kur'a usulünü bil-icra haklarında ziyade rey isabet edenler mahalle meclisine aza intihap ve tayin kılınacaklardır.

101. Madde: Mahallat mecalisinin adâd-ı azası her mahallenin yehud sekenesine nispeten la-ekall üç ve nihayet beş azadan mürekkep olup hududeyn-i mütebayineteyni tecavüz etmemek farzdır.

102. Madde: Mecalis-i mahallat azası iki sene için intihap olunup beher sene nisf azası zikr-i ati üzere tebdil olunacaktır. Yani beher sene başında ol meclisi intihap eden ittihadıyla aza-yı mevcudesinin esamileri derun-ı sandukçaya vaz'la nisf-ı adedine değin alenen birer birer sandukçadan keşide-birle azalıktan muhreç addolunacaktır. Bunların yerlerine ber-muceb-i nizamname müceddeden aza intihap kılınır. Şu kadar ki balada zikri sebkate ettiği vecihle tecdiden intihap olunacak aza dahi her halde meclis-i umumi aza-yı mevcudesinden bulunması elzemdir.

103. Madde: Mecalis-i mahallatın vacibat-ı zemaimi, mugayir-i nizamname harekette bulunmamak ve bulundurmamanın dikkatinde olmak ve hem-mezheplerinin umur-ı mevtalarına nezaret ve tesviye eden "Habre Kudusa" yani cemiyet-i mukaddese namıyla benam olan kadim cemiyet lağv ile mecalis-i mezburana ilhak kemaliyle icabını icra etmek ve taraf-ı devlet-i aliyyeden kendülere tebliğ buyrulan evamir ve nevahii memur buldukları mahallenin hem-mezhepleri beyninde tenfize tahrik-birle maarif komisyonunun tesisat-ı nafıası devamına bilfiil muavenet ve millete bais-i mezellet ve hakaret olan esbabı külliyyen men' hakkında meclis-i cismaniden taraflarına vürud edecek raporlara imtisalen hareket ve memur buldukları mahallelerde beyne'l milles vuku bulan veyahut vukuu tasavvur olunan

uygunsuzlukları ketm ü ihfa etmeyerek meclis-i cismaniye ihbara müsaraat ve memuriyetlerinin suret-i ifası hakkında meclis-i cismaniden kendilere gelecek talimat ahkâmına muvafakat eylemek ve memur buldukları mahallat ve kura senavileri ve sair kâffe-i emval-i mevkufeleri teleften bi'l-vikaye her sene başında mütevelliler muhasebelerini rüyetle başka başka gazetelere tab' ve ilan ve tefhim etmek, gerek rab-i müşarünileyh ve ruhani ve cismani mecalis ve komisyon-ı milliye taraflarından tesviyesi kendülere havale olunan mevadd-ı umumiye ve efradiyenin iktizasını icra ile kararı mazbatalarını iade emrini tehir etmemek ve mahallelerinde sakinun bulunan fukara-yı millet ahval-i zaruretlerini mümkün mertebe def'e medar olmak ve mahalle sandığını teleften vikaye zımında ithalat ve ihracatında kemaliye dikkat sarf olunmak hususatından ibarettir.

104. Madde: Bend-i sabıkta beyan olunduğu vecihle fukara-yı millet müzayakaları hakkında ifası lazım olan muavenet, hususat-ı atiyetü'z zikrden ibarettir. Yani kar ü kesbe muktadir olmayan sığar ve kibar, alil ve amel-mande fukaranın taayyüşleri ve hastalıkları vukuunda muhtaç oldukları muayene-i etibba ve edviyeleri meccanen tesviye olunmak ve bîmekân bulunan gureba ve yolcu sokak ortasında kalmamak için haklarında mümkün mertebe icra-yı mihman-perveri olmak ve hamile nisvana meccanen kabale tehiyye kılmak ve zaruret-i vakıalarından naşi fariza-i mezhebiyelerinden mahrum kalmamaları için kâffe-i umur-ı resmîye-i mezhebiyelerini meccanen ifa etmek ve ettirmek ve etfal-i fukaranın talim-i mezhep ve fütüvvetlerine dikkatte bulunacak maarif komisyonuna bilfiil muavenet-i icabiyeyi icra etmek mevaddından ibarettir.

105. Madde: Kâffe-i Maredi Etra hahamlarının vacibat-ı zimmetleri mecalis-i mahallata iane-i muktaziye icrasına müsaraat ve umur-ı ruhaniye hakkında meclis-i ruhaniden gelen evamire imtisalen hareket etmek ve memuriyet-i milliyede bulunmayan efrad-ı hahamın fimaba'd hariç-i vezaifi addolunan mevadd-ı umumiye ve efradiyede mugayir-i mezhep bir hareketi müşahede etseler dahi meclis-i ruhaniye ihtar ve ifadeden başka bir harekette bulunmağa salahiyetleri kalmamış olduğundan bu misilli efrad-ı hahamın hariç-i vazifeleri addolunan mevadd-ı umumiye ve efradiyeye kat'a vaz-ı yed edememek ve mugayir-i nizamnamede bulunmalarına (bulunmamalarına olmalı) dikkat ve itina etmekten ibarettir.

106. Madde: Maredi Etra hahamlarının mugayir-i nizamname harekette buldukları halde rab-i müşarünileyh meclis-i cismani refakatiyle ba'de'l-muhakeme azl ve ber-muceb-i usul-i nizamname mefkud mahalline diğerini intihap ederler.

107. Madde: Mahallat mecalisinin nısıf azasının tebdili hakkında rey senede ber-vefk-i ittihad lazım gelen ve 102. Bendde beyan kılınan heyet in'ikadlarında sene-i maziyenin muvazene defterini rüyetle sene-i atiyeye mütalaa ve karar kılınan tertibi taraflarından memhur ve Maredi Etra hahamından musaddak mazbataları meclis-i cismaniye takdim ve nüsha-i saniyesi li ecli'l ilan gazete-haneyeye irsal olunur.

Fasl-ı Sabi'

Habre Kudusa Yani Umur-ı Mevtayı Tesviye Eden Cem'iyet-i Mukaddese Dairdir

108. Madde: Taaallüm-i mezhep ve birbirlerine iane etmek için mine'l-kadim millet-i museviyede cari olan uhuvvet cemiyetlerinden başka fimaba'd her mahallenin umur-ı mevta-yı umumiyye dair olan şirketler külliyan lağv ve mahallat mecalisi taht-ı nezaretlerine ilhak olduğundan cemiyet-i mukaddese-i mezbure dahi mahallat mecalisine ilhak olunmuştur. Bu surette milletin umur-ı mevtalarına lazım olacak eşya ve sair levazımat-ı defniye ihtiyaten ve daima mecalis-i mezburede mevcut bulunacaktır. Ve umur-ı mezburenin idaresine kemal-

i gayret ve müsaraat etmek mahallat mecalisinin başlıca vezaifindedir. İthalat ve ihracatı kendi defterlerine kayd ve ihtilat edeceklerdir.

109. Madde: Bu misilli hal vukuunda meclis-i mahalle azalarından hangisi olursa olsun haberdar olduğu anda tarafından memur irsaliyle meyyitin defnine lazım olan umur-ı resmiye-i mezhebiyesinin derece-i matlubesini havi ashab-ı meyyitten senet ahzıyla vuku bulacak masarifin tediyesine temin olundukta devlet ve milletin nizamına tatbikan hiçbir vesile ile tehir etmeyerek hemen defnine müsaraat olunur. Ve masarif-i defniyeyi bizzat yediyle tesviye matlubunda bulunan ashab-ı meyyite kat'a mümanaat ve müdahale olunamayacaktır. Ve her halde mevtaya elzem olacak eşya ve levazimat-ı mezhebiyesi meclis-i mezkûr idaresinde müteheyi' bulunması elzemdir.

110. Madde: .....(Boşluk) bende tatbikan nizamname-i mezburun ahkâmına inkıyat eden her sınıf ve tebadan hem-mezhepler hukuk-ı mezhebiyede cümlesi müsavi buldukları hasebiyle cemi kabristan-ı Yahudi bila-istisna her sınıf tebaadan bulunan Yahudilerin mevtaları defnine serbest olup nizamnamenin müstesna tutacağı sınıftan başka mevtanın medfenine dair hiçbir akçe ve bir habbe masarîf ve avaid namıyla ahz olunamayacağından maada defnine dair mümanaat ve rencide olunamayacaktır. Bunun için milletin cemi mekabiri meclis-i cismaninin taht-ı nezaretinde bulunacağından beher sene canib-i evkaf-ı şerifeye tediyesi lazım gelen icarat ve muhataat ve hin-i hacette bazı mekabirin tevsiine lüzum görülen arsanın iştirası için bedel-i lazımı canib-i meclisten tesviye olunacaktır.

111. Madde: Nizamname-i mezbureye inkıyada mecbur olmayan zi-kudret garibü'd-diyar kesianın ücret-i medfine-i meyyiti için meclis-i cismani tarafından tahsis olunacak avaid-i cüz'iyeyi tediyeye edecektir.

112. Madde: Bir meyyitin defni maddesi hitamında umurunu tesviye eden aza meclisin ilk inikadı günü masarîf-i vakıasının pusulasını ibraz ile ba'de'l mütalaa sıhhat ve hakkaniyeti mübeyyin meclis mührüyle tasdik ve memur-ı mahsus ile ashab-ı meyyite irsal ve teşvik kılınıp vusulünde edasına mecbur olarak hilafı vukuunda imtina addolunup ..... (boşluk) bendin ahkâmı icra olunur.

113. Madde: Bir meyyitin masarîf-i defniyesinin tesviyesi ashabı tarafından rüyet olunmayıp mahalle meclisi tarafına havale olduğu halde namus-ı millete sekte getirmeyecek miktarı sahibinin menfaati için vikaye olunarak idaresine dikkat ve itina olunacaktır.

Fasl-ı Samin

Komasyon-ı Cismani Beyanındadır

114. Madde: Komasyon-ı cismani yedi azadan mürekkep ve meclis-i cismaniye bir şube olacağından bunların intihabı dahi fakat meclis-i cismaniye rab-i müşarünileyhe raci ise de herhalde ekseriyet-i ara ile intihabı meşruttur.

115. Madde: Komasyon-ı mezbur azaları umur-ı umumiyyeye miktar-ı kâfi aşına ve içlerinden bazıları lisan-ı letafet-resan-ı Türki ve İbrani'ye ve elsine-i ecnebiyyeye malumatlı ve başlıca memuriyetleri bulunan tesisat-ı müfide-i cedidenin ihdasına muktedir ve ekall 25 yaşını tekml etmiş ve nihayet 60 yaşını tecavüz etmemiş zevattan intihap olunur.

116. Madde: Komasyon-ı cismani vacibat-ı zimmeti; evvela nizamname usulünce tesis olunacak kâffe-i heyet-i milletin mugayir-i nizamname hal ve harekette bulunmayarak milletin mugayir-i nizamname hali vuku bulmamasına nezaret ve beyne'l mille teksir-ulum ve islah-ı ahvale mani olacak mevaddı külliyyen terk ve milletin menafine tesisi lüzum görülen mevaddı bit-tezekkür karar mütalalarını ba-takrir meclis-i cismaniye arz etmekten ve kaşer

namıyla mekûlat ve meşrubat-ı farziye ve gayr-i farziyeyi kaşer bahanesiyle fiyat-ı mukarreresinden ziyade bahaya fûruht etmemekten ve sıhhat-i bedeniyeye insanıyeye muzır olacak mekûlat-ı kaşeriyenin külliye indifa'ıyla meclis-i cismani tarafından tesviyesi kendülere havale olunan mesalih ve muhasebatı kemal-i dikkat ve itina ile sıhhat ve hakkaniyetle komisyonlara bi'l-izhar icabını ba-mazbata bildirmekten ibarettir. Ve işbu bildirdikleri mevaddı meclis-i cismani dahi bi'l-mütalaa muvafık-ı nizamname görülür ise iktizası taraflarından mevki-i icraya vaz olunur.

117. Madde: Komisyon-ı cismani zikri sebkat ettiği vecihle meclis-i cismani şubesinden bulunduğu kâffe-i mütalaa ve muamelatını yalnız meclis-i cismani ile muhabere edip mecalis ve heyet-i saire-i milliye ile muhaberat etmesi caiz olamayacaktır.

118. Madde: Komisyon-ı mezburun haftada bir defa tecemmuuyla ifa-yı memuriyetten ve karar mütalaaalarını meclis-i cismaniye arz ve takdimden başka hod-be hod bir maddeyi icraya salahiyetleri olamayacaktır.

119. Madde: Komisyon-ı mezbur azaları birbirini müteakip üç ve nihayet dört hafta icra-yı memuriyet etmemek ve kendülere ihbar olunan veyahut mugayir-i nizamname bulunan su-i harekâtı izhar eylememek ve Ceza Kanunname-i Hümayunu muktezasınca cinayat-ı memnu'ada bulunmak kendilerine töhmet addolunup meclis-i cismani marifetiyle ba'de'l-mütalaa azl ve yerine tecdid-i aza olunur.

Fasl-ı Tasi'

Tesviye-i Umuru Vasî ve Müdür ve Mütevelliyeye Muhtaç Olan Emval-i Mevkufe ve Gayrimevkufeye Dairdir.

120. Madde: Tesviye-i umuru vasî ve müdür ve mütevelliyeye muhtaç olan emval-i mevkufe ve gayrimevkufenin keyfiyeti evvela meclis-i ruhaniye bi'l-ifade milletten dirayetli ve şayan-ı emniyet zevattan vasî ve mütevellî ve müdürün intihap ve nasbı meclis-i ruhaniye ait ve raci ise de ancak mine'l kadim ancak meclis-i mezburdan atıyyü'z zikr bendler ahkâmına tatbikan icra-yı memuriyet etmeleri hususu vasî ve mütevellî ve müdürler yedlerine itası lazım gelen ilam-ı şer'ide derç ve beyan olunmak şarttır.

121. Madde: Emval-i mezburenin umuru tesviyesine memur bulunan vasi ve mütevellî ve müdür teleften vikaye-i emval veyahut tezayüd ve teksir-i menfaat gördüklerinde emval-i mezbureden menkul veya gayrimenkul her ne ise bey ü şirasına vasi ve mütevellî ve müdür mezun iseler de evvel-be evvel bey ü şıra murad olunan emval gayrimenkuleden madud olduğu halde bir veya iki aza yanlarına terfik ile ol bey ü şıra maddesinde mevcut olmak üzere vasi ve müdür ve mütevellî taraflarından keyfiyeti ba-rapor meclis-i cismaniye bil-ifade tayin olunan işbu azalarla bi'r-refaka ol eşya-yı menkuleyi bi'l-fûruht miktar ve esman-ı balığasını mübeyyin defter müfredatı aza ve mütevellî ve vasi müdür taraflarından bi't-temhir meclis-i cismani mazbata defterine kayd olunmak üzere irsal ve takdim olunur.

122. Madde: Emval-i mezkurenin tesviye-i umumruna meclis-i ruhani tarafından intihap olunan vasi ve müdür ve mütevellilerin başlıca vazifeleri; yedlerine tevdi olunan emvalin teleften vikayesiyle tezayüt ve terakkisine dikkat ve itina etmek ve beher sene meclis-i cismaninin vasiyet defter-i mahsusasında ol maddenin zir-i esamisine tahrir ve ilave kılınmak üzere sene-be sene meclis-i cismaniye hesap rüyet ettirmek hususları kâffe-i vasiler ve mütevelliler ve müdürlere farizadandır.

123. Madde: Vasi ve mütevellî ve müdürlerin infisallerini mucep olacak atıyyü'z zikr mevadd-ı kabihadan ibarettir. Evvela emval-i mezbureden cüzi ve külli umur-ı zatiyelerine sarf veya istimal etmek ve saniyen bermutat meclis-i cismaniye ibraz ettikleri

muhasebelerinde bazı hile müşahede edilmek kendülere töhmet addolunur. Ve ol hile sebebiyle tenakus ve istihlak olunan her neye baliğ olursa olsun istirdad ile beraber mütecasir olanları bi'l-infisal yerlerine diğ̈er münasibinin intihabı hakkında cismani meclis ba-rapor ruhani meclisine tebliğ ve teklif olunur.

124. Madde: Bey ü şırası vasi vesair taraflarından murad olunan emval-i gayrimenkuleyi evvela mezhepçe ruhsal tahsil zımnında vasiler taraflarından ba-rapor meclis-i ruhaniye sarahaten ifade-i hal ederler. Ve karar mazbatalarını mütalaa ile karar-ı şer'isi mezbur rapora leffen meclis-i cismaniye bi'l-irsal marifetiyle senavi ve emsali mahall-i cemiyette ba-ılan-ı mahsus neşir ve ilan-birle alenen bi'l-müzayede nizamnameye tevafuk eyledikte o malın bey ü şırasına ruhsatname-i icabiye taraf-ı meclis-i cismaniden verilecektir.

Fasl-ı Aşır

İane-i Milliye Beyanındadır

125. Madde: İane-i nakdiye-i milliye iki kısımdır. Birincisi herkesin sakin buldukları mahalle sandığına ve ikincisi umumi sandığına ifası lazım gelen iane-i nakdiyedir ki bu dahi dört sınıftır. Sınıf-ı evvelisi mine'l-kadim mekûlat ve meşrubat-ı kaşeriye üzerine tarh ve tahsili mukarrer olan Gabile rüsumatıdır. İkincisi efrad-ı nas hukuk-ı milliyede müsavi bulunmak için resm-i kur'a namıyla senede bir defa millet sandığına 50 guruş vermesidir. Üçüncüsü emval-i gayr-i menkulenin bey ü şırasında ve zevcenin hin-i izdivaçta zevcine getirdiği cihazdan kemakân ipkası mukarrer olan rüsumatıdır. Ve dördüncüsü efrad-ı milletin hal ve servetine göre tarh olunacak iane-i efradiyenin ifasıdır.

126. Madde: Sınıf-ı evvel denilen gabile rüsumatı kaşer ve turfanın pak ve temizi fariza-i mezhebiyeden addolunan lahm-ı ganem ve bakar ve peynir ve hamur ve hamursuz ve müskirat meclis-i umumide tensip görülecek miktarda beher kıyye üzerine bir rüsumat tarh ve taksim olunacaktır.

127. Madde: Sınıf-ı sani addolunan senede 50 guruş resm-i kur'a evvel-be evvel rab-i müşarünileyh veyahut kaymakamı sıra ile mahallat mecalisini birer birer nezdine celp edip her meclisin mahallesi sakinlerinden olarak cüzi ve külli iane-i mahalle verenlerin veyahut ifaya muktedir iken bazı vesile ile edaya imtina edenlerin ve kar-kesp-i mahsusta veyahut baba ve taallukat-ı sairesiyle birlik ahz u itada ve meşgüliyet-i nafia-i sairede bulunan 25 yaşı ikmal eden nüfus-ı zükûrenin kâffeten defter-i müfredat-ı esamileri tanzim-birle ber-muceb-i defter isim ve cismi mezkûr matbu makbuz pusulaları itasıyla ba-marifet-i tahsildaran istihsale mübaşeret olunur.

128. Madde: Üçüncü sınıf olan emlak ve cihaz rüsumatı bayi ve müşterisi tarafından mukarrer olan esmanın kemakân yüzde bir buçuğu ita ve kezalik hin-i izdivaçta nikâh semeninden beyne'z zevç ve zevce yüzde bir buçuk eda oluna. Şu kadar ki grup-ı fukaraya isabet-i rencide olunmamak için esman-ı mukarresi 5.000 guruştan dûn olan mübayaat ve nikahattan kat'a bir akçe vermeleri teklif ve talep olunamayacaktır.

129. Madde: Dördüncü sınıf addolunan iane-i efradiye yani madde-i atiyede beyan kılınacağı vecihle cismani meclisinin umumi meclisine ibrazı mukarrer olan muvazene defterini ithalat ve ihracatını bi'l-mütalaa birinci ve ikinci ve üçüncü sunûfun ianelerinden hâsıl olabilecek esmandan sene-i atiyenin masarifine inde'l-muvazene açık görünen semenin ikmali için ehl-i kudret ve servetin hal ve tahammülüne göre bir iane-i efradiye-i ikmaliye tarh ve taksim olunacaktır.

130. Madde: Meclis-i cismani üç senede bir defa sinin-i atiyeye selesenin masarifatı için ihtiyaten yüzde on zam ve ilave-birle bir ihracat defteri tanzim ve meclis-i umumiye ibraz

ettikte meclis-i umumi dahi sıyanet ve himayeten mecbur bulunduğu fukara ve aceze-gâni hatırdan feramüş etmeyerek 126. Maddede beyanı sebkât eden mekûlat ve meşrubata tarh olunacak rûsumatın miktarını ba'de-t tahsis esman-ı hasılasından ihracat-ı lazimesiyle bi'l-muvazene açık zuhur edecek esman 129. Bendde zikrolunan işbu iane-i efradiyeyi ashab-ı servetin hal ve tahammülüne nazaran tarh oluna.

131. Madde: İane-i efradiyeyi hakkaniyetle tarh ve taksim için dört kişiden mürekkep teşkili lazım gelen komisyon-ı muvakkat azasının üçü avamdan olarak meclis-i umumi ekseriyet-i ara ile intihap edeceği misilli meclis-i cismani dahi kendi azasından münasip bir zat ilave ve tayin eder.

132. Madde: İşbu komisyon-ı muvakkatin azalığına intihap olunacak zat sıfat-ı matlubeye ve emniyet-i umumiyeye şayeste ve her halde bî-garaz olan avamdan intihap kılınır.

133. Madde: Fasl-ı mezburda beyan kılınan iane-i umumiyeden başka mine'l-kadim milletçe tahsili kaide-i mer'iyeden addolunan icar ve isticar-i emlakten ve bila-veled vefat edenlerin emval-i metrukesinden yüzde onun ve buna mümasil ithalatın fımaba'd ahz ve istihsali külliyyen memnudur.

134. Madde: İane-i milliyenin kısım-ı sanisi olan iane-i mahalledir ki herkes sakin olduğu mahallenin umur-ı cariyesi masarifinin tesviyesine ve fukaraya iane için mahalle meclisinin sandığına hal ve kudretine göre iane-i mahalle namıyla senede bir defa kendülere isabet edecek miktar-ı semeni ifa etmekten ibarettir.

135. Madde: Her mahallenin mebusanı senede bir defa mahalle meclisi azalarıyla bi'r-refaka Mardi Etra'nın taht-ı riyasetinde akd-i cemiyetle mahalle meclisinin ibraz edeceği sene-i maziye muvazene defterini bi'l-mütalaa sene-i atiyenin masarifatına lazım gelen miktar ianeyi tertip ve tahsis ederek karar mazbatalarını la-ekall ekseriyet tarafından bi't-temhir ilan kılınmak üzere nüsha-i saniyesi gazete-haneye irsal kılınır.

136. Madde: Mahalle iane-i mezburası herkesin hal ve tahammülüne göre hakkaniyet-i tarh ve taksimi için yevm-i cemiyet-i mezburede ol mahallenin nüfus-ı zükûruna nispeten altıdan on kişiye kadar avamdan bit-tefrik bunlardan usul-i kur'a ve ekseriyet-i ara ile üç kişiden beş kişiye kadar intihap kılınır.

137. Madde: Müntehep-i mumaileyhim mahalle iane-i mezburasını sükkân-ı mahalle üzerine adalet ve hakkaniyetle tarh ederler. Ve kendülere isabet edecek miktar-ı ianeyi bila-tehir tediye ve ifa etmek herkese vaciptir. Tereddüt ve imtina eden hakkında tahsili müyesser oluncaya kadar 140. Maddede beyan olunan muamele-i tefrikiye icra olunur. Şu kadar ki bend-i mezburda zikrolunan madde-i tefrikiye yalnız hukuk-ı mahallece olarak hukuk-ı milliyeden mahrum kalmayacaktır.

138. Madde: Efrad-ı milletin umur ve mesalih-i vakıasında hakkaniyete muvafık muhtaç oldukları muavenetin icrası rab-i müşarünileyhle kâffe-i heyet-i millete vacip olduğu misilli istihsal-i esbab-ı menafi ve tezayüd-i şeref hakkında lazım gelen ianesi dahi bila-istisna ve la-fark efrad-ı millete farzdır. Yani efrad-ı milletin her biri nizamname usulünce müntehep bulunduğu hizmet-i milliyeyi memnunen kabul ve meccanen ifa-yı memuriyet etmek ve balada zikri mesbuk iane-i milliyeyi bila-tereddüt vaktinde tediye eylemek ve efrad-ı milletten hem-mezhepleriyle bi'l-ittihad hukuk-ı milliyede müsavat olmak isteyenler nizamnamece med'uvv bulunduğu hizmet-i milliyede sadakat ve hakkaniyet ibraz etmek hususlarına zatını tehiye edeceğinden başka zikrolunan iane-i milliyenin tamamı-i ifasına kâffe-i emval-i mevcudesi mütekeffil ve zamin olacaktır. Ve farıza-i mezbure hal-i imtinaları vukuunda rab-

i müşarünileyhin devlet-i aliyye tarafından nail olduğu nüfuzuyla veyahut ayrıca bir istid'a ile i'âdet-i zimmeti görülen semeni hükümet marifetiyle istihsal edecektir. Ve her halde tahsil edinceye değin 140. Maddede muharrer muamelat-ı tefrikiyeyi imtina edenin hakkında icra edilecektir.

139. Madde: Müddet-i vefire Dersaadet'te veyahut sair memalik-i mahrusa-i şahanede müteehhilen mukim ve hiçbir vakitte devlet ve milletin aleyhine cüzi ve külli su-i hareketi maznun olmayarak nizamname-i milliyenin ahkâm-ı mündericisine muti' ve münkad ve iane-i milliyeyi gerek iane-i mahalliyeyi bila-tereddüt ifa ile millete muhibb bulunan teba-i düvel-i ecnebiye hem-mezhepler hukuk-ı milliyeden ve hakk-ı intihaptan mahrum kalmayacaklardır. Şu kadar ki bulunduğu memuriyet hengâmında üzerine bir hal vukuunda tabiiyet-i ecnebiye iddiasında olamayacağı misilli keyfiyet-i vakıadan dolayı dahi hakkında tebaa-i devlet-i aliyye sıfatıyla muttasıf olanlar gibi muamele olunacaktır.

140. Madde: Muamele-i tefrikiye şunlardır ki; yani efrad-ı milletin her hangi sınıftan olursa olsun ifa-yı ianede imtina ve tereddüt halleri vukuunda hahamhane gerek kâffe-i heyet-i millet şahs-ı merkumdan kat'-ı hukuk edeceklerinden imtina ve tereddüdü bend-i atide mezkûr dereceye bülüğü günden beda ile hüsn-i rızası veya hükümet marifetiyle deyn-i vakiin tahsiline muvaffak olununcaya kadar eğer bir memuriyette ise tard oluna. Ve eğer bir memuriyette değilse eda-yı deyn edinceye değin hakk-ı intihaptan ve salahiyet-i reyden mahrum kılınacaktır. Ve bu hengâmında meyti vuku bulur ise kabristan-ı millete kabul ve defni şayan olamayacağından maada hem-mezhepler vasıtasıyla umur-ı defniye-i meyyiti bile tesviye olunmayacaktır. Ve kezalik veled-i zükûru tevellüd ederse iktiza eden resm-i hatânına dahi muavenet olunmayacaktır. Ve mezhepçe bir davası vukuunda mehakim-i milliyenin hiç birinde tesviyesi caiz olamayacaktır. Velhasıl medyun olduğu semen-i ianeyi eda edinceye kadar iane-i milliyeye muhtaç olacak kâffe-i ahvaline müsaade olunmayacaktır.

141. Madde: Bend-i sabıkta beyan olunan malumat-ı tefrikiyeye bir şahs-ı Musevinin müstahak olması şöyledir ki vukuu bulacak imtina ve tereddüdü bend-i atide muharrer dereceye reside olmağa menuttur. Yani üç defa birbirini müteakiben millet tahsildarıyla kendisine irsal olunacak makbuz pusulası vusulünde hisse-i ianesini tediye etmez ve bila-özür mezkûr pusulayı red ve tahsildarı tehi-dest iade eder ise dördüncü defada şahs-ı merkum meclis-i cismaniye celb ve teklif-i ifa-yı zimmeti olundukta dahi eda-yı deyne taannüt veya evcibe-i vahiye irad ederek emr-i tediye-i ianede tereddüdü veyahut meclis-i cismaniye gelmeye muhalefeti vukuunda meclis-i mezburdan beyan-ı hali havi rab-i müşarünileyhe hitaben tertib ve takdim olunan mazbatanın vusulü anda bend-i sabıkta muharrer olan muamelat-ı tefrikiyenin şahs-ı merkum hakkında icra olunmak zımınında rab-i müşarünileyh tarafından kâffe-i heyet-i millete ba-tezkire başka başka tebliğ olunur ve mamafih ba-marifet-i hükümet semen-i hisse-i mezkûra-i matlubenin emr-i istihsaline müsaraat kılınır.

Fasl-ı Ahadi Aşer

Maarif Komisyonu Beyanındadır

142. Madde: Maarif komisyonu azalarının ikisi hahamdan ve beşi avamdan olarak yedi zevattan mürekkeptir.

143. Madde: Komisyon-ı maarife intihabı Hahamdan lazım gelen iki azanın meclis-i umumi-i ruhani azalarından olmak şartıyla meclis-i ruhanide ekseriyet-i ara ile intihab kılınırlar ve avamdan tayin olunacak aza-yı hamsenin dahi ber-vech-i zikr-i ati intihabları elzemdir. Yani meclis-i cismani rab-i müşarünileyhle akd-i cemiyet ederek bend-i atide mezkûr vezâifin ifasına muktedir ve sıfat-ı matlubeye şayan on beş nefer kimseyi bi't-tefrik

nizamname usulünce keşide-i kur'a olundukta kendisine en ziyade reyî isabet edenlerden beş neferî tefrik ve komisyon-ı mezkûra aza intihab olunacaktır.

144. Madde: Maarif komisyon azalarının başlıca vezaif-i zimmetleri sıbyan-ı milleti ulum-ı mezhebiyeye teşvik ve tahrik ile müceddeden malumatlı hahamlar yetiştirmek ve kâffe-i mekatib-i milliyenin suver-i taallümleri hakkında tanzim ve teati kılınacak talimnameler ahkâmına imtisalen harekete mekatib-i mezbureyi devam ettirmek ve kat'a hilafında bulunmamalarına sarf-ı dikkat ve itina eylemek ve ebna-yı İsrailiyyeyi ulum ve fûnun ve sanayi ve asr-ı halce elverişli ve taallümü elzem olan elisine-i saire istihsali zımında büsbütün ulum-ı mezhebiyeden mahrum kalmalarının başlıca sebebi olan mekatib-i ecnebiyeye duhullerine muhtaç olmamaları için mekatib-i milliyenin mümkün mertebe ıslah ve intizam-ı hallerine say etmek ve tekâsülden veyahut takayyütsüzlükten naşi metruk hükmünde kalan muallimin-i mütekaddiminin hatt-ı desti kesb-i nafia-i atıklarının mümkün mertebe tab ve neşr çaresini rüyet ve istihsal etmek ve lisan-ı mukaddese-i İbrani ve lisan-ı İspanyol-ı şarki üzere tab olunacak her nev kütubat ve matbuat-ı saire-i milliyeyi taht-ı nezaretlerinde bulundurarak Babıalî'nin ahkâm-ı bend-i mezbureye dair rab-i müşarünileyhten bazı keyfiyet istilamı şeref-vukuunda ba-takrir Babıalî'ye li-eclil arz ve'l inha komisyon-ı mezbura rab-i müşarünileyhe müracaat ettikte mütalaa ve müzakereleri kararını bildirmek ve ruhani meclisten ruhsat tahsil etmedikçe hiçbir mahalle ve karyede müceddeden mektep ihdas ve itihaz etmemek hususâtından ibarettir.

145. Madde: Milletin her ahvali ilerlemesiyle teksir-i menafi esbabı istihsaline teşebbüs ve müsaraat olunmak kâffe-i heyet-i millete farz bulunduğundan imtisalen lil-arz maarif komisyonuna vezaif-i memuriyetini icra etmek için elzem görünen esman-ı mesarifat tesviye olunmak üzere senede bir defa meclis-i cismani azalarıyla birlik bil-mütalaa tarafeynden layık görülen miktar-ı esman cismani meclis sandığından ita kılınır.

Fasl-ı isna aşer

Millette Müezzinlerin Vezaif-i Zimmetleri Beyanına Dairdir.

146. Madde: Memuriyet-i mahsusası olan veyahut adi merasim-i mezhebiyede bulunan kâffe-i müezzin-i millet her halde memur bulunduğu mahallenin meclisine tabi olacaktır. Ve vezaif-i zimmetleri dahi mevadd-ı atıye-i malumeden ibarettir. Yani müezzinlere müteallik haham veya fukara-yı avamdan birinin resm-i mezhebi vukuunda serian ve meccanen icabını icra eylemeleri müezzinun-ı mezburun metbuu bulunduğu meclis-i mahalleden ruhsat tahsil etmedikçe hiçbir kimse hakkında icra-yı memuriyet etmemeleri ve fukaradan olmayıp da bir kimsenin hasbel-icap meccanen resm-i ayinini icrası hakkında taraf-ı meclis-i mahalleden kendilere bir teklif vukuunda mucibince inkıyad ve icra eylemeleri ve bir ilan veya tenbihnameyi meclis-i selasenin birinden yani ruhani ve cismani ve mahalle meclislerinden hangisine raci ilan ve tenbih ise o meclisten memhur olmadıkça ne senavi ve ne sair mahalle cemiyetlerinde kata' kıraat etmemeleri ve ehass-ı memuriyeti olan fenn-i musıkide yevmen fe yevmen kesb-i malumata müdaviim olmaları ve memuriyetlerinin suver-i icraiyelerine dair yedlerine verilecek talimata imtisalen ifa-yı hidemat etmeleri ve haric-i insaniyet addolunan harekete kat'a salık olmamaları keyfiyatından ibarettir.

147. Madde: Mugayir-i mezheb ve nizamname ve na-seza-yı insaniyet harekâta bulunmak ve bahusus bulunduğu mahallenin meclisi tarafından ruhsat verilmediği adamın resm-i mezhebi icra etmek müezzinlere töhmettir. Ve bu misilli hal vukuunda metbuu buldukları meclis-i mahallede bil-muhakeme takdim eyledikleri karar mazbataları mucibinde meclis-i cismani müttehem müezzini memuriyetinden tard eder.

Fasl-1 salis aşer

Zebbah Memurlarının Fariza-i Zimmetleri Beyanındadır.

148. Madde: Memuriyet-i zabihada bulunan eşhas-ı zebbah memuriyetleri meclis-i cismani taht-ı memuriyetlerindedirler ve milletten bir şahıs fenn-i zebhi talim ve tahsil birle mezbuh-ı minh behaimi beyne'l-millet ekle şayan olmak için evvela ol memur-ı zebbah yedinde kemakân bir şehadetname-i meşrua mevcut bulunmalıdır. Ve taşradan olduğu halde yedindeki taşra diploması Dersaadet'te meclis-i ruhaniye ibraz ile tashih olundukta cismani meclisine bil-irsal zebbahlara mahsus tanzim ve taksim olunan talimnamenin bir nüshası kendisine verilerek mazmununca icra ve hilafında kat'a hareket edemeyeceğine rab-i müşarünileyh huzurunda alenen tahlif ettikten sonra zebh-i behaim ve saireye dair serbest olup kimesne tarafından mümanaat olunmamak için meclis-i cismani tarafından memhur ruhsat tezkiresi ita olunur.

149. Madde: Eşhas-ı zebbahinin feraiz-i zimmatı her zebah-ı fenn-i mezburda daima mahir ve rab-i müşarünileyh veyahut ruhani meclis tarafından davet olduğu anda imtihana hazır bulunmak ve meclis-i cismani tarafından kendilerine ihale olunacak memuriyeti sadakatle icra etmek ve meclis-i mezburun bazı mütalaasına mebni fimaba'd Dersaadet ve mahallat ve kura-yı Museviyesinde icra-yı memuriyet-i zabiha etmemelerine dair tenbihi vukuunda bil-imitsal muhalefet eylememek hususatından ibarettir.

150. Madde: Bir şahs-ı zebbahın yedine verilecek talimatnamenin hilafında hareket etmesi veyahut fasl-ı mezkûrun şerait-i muharreresinden rücu eylemesi kendisine töhmet addolunarak hamil olduğu zebbah gediğinden mahrumiyetle beraber icra eylediği yemin ve kalem-i mukaddeme kizbiyet-i vakıası beyanıyla fimabad mezbuhun-minh behaim efrad-ı millet ahzla ekl etmemelerine dair gazetelere derc ve ilan kılınır.

Fasl-1 rabi aşer

Me'külat ve Meşrubat-ı Kaşeriyenin Furuhtuna Dair Tacirlerin Farizaları

151. Madde: Herhangi tebaa ve milletten olur ise olsun Musevi milletine mahsus erzak ve meşrubat-ı kaşeriye beynelmilîl furuht murad eden şahıs evvela furuhta talip olduğu erzak ve meşrubat-ı kaşeriyenin miktarı ve cinsini cismani meclisine arz ve ifade ile tediyesi lazım gelen rüsumat-ı mahsusa kâmilan meclis-i cismaniye eda ve emanet kılınır. Ve mezhepçe muayene olduğu ve semen-i resp-i me'huzeyi havi meclis-i ruhaniye hitaben bir kıta pusula yedine ita ile meclis-i muhatab-ı mezburdan dahi muayene-i icabiyesi ba'de'l icra zir-i pusula-i mezburaya derc-i ruhsat ve temhir kılınır. Ve şayet mezhebe mutabık olmadığı halde makbuz-ı tezkire-i mezbura heyet-i asliyesiyle meclis-i cismaniye iade olundukta emanette mahfuz semen-i resp-i mezbur tamamıyla red ve iade kılınır.

152. Madde: Kaşer mekulat ve meşrubattan Musevi milletine furuhtu murad eden tacir hakkında bend-i sabık ahkâmı tamamıyla icra olundukta fimabad bir nam veyahut bahane ile kendisinden akçe mütalebe olunamaya ve ruhsatname itasında tehir ve mümanaat vukuu caiz olamayacaktır.

Fasl-1 hamis aşer

Beyne'l Millet Teati Olunan Düyûn ve Kontrato ve Nikâh Senedatıyla Senedat-ı Saireye ve Mevadd-ı Müteferrikaya Dairdir.

153. Madde: Nizamname-i mezburenin neşri tarihinden itibaren istikraz ve akd-i şirket ve nikâh ve cihat-ı saire ile lisan-ı mukaddese-i İbrani ve İspanyol-ı şarki veyahut elisine-i sairece mine'l kadim milletçe teati oluna gelen kâffe-i evrak-ı mezbureden müteahhidi

bulunan şahıs imzası veyahut mührü mevcut olmadıkça ruhani ve cismani ve kâffe-i heyet-i Millet'in şuhudu olsa dahi asla mamulün-bih tutulmayacaktır.

154. Madde: Nizamnamenin neşri gününden itibaren evrak-ı mezbureden müteahhidi imzasıyla mümza iken şuhuda muhtaç olan evrakın mazmununu kıraat ve fehmden aciz şuhudü'l hal imzasıyla mümza bulunsa dahi kata muteber tutulmayacaktır.

155. Madde: Bu misilli evrak-ı müteahhidelerde mümziyü'l esami bulunan şuhud ol maddenin hin-i icrasında mevcut buldukları ve müteahhidi dahi huzurlarında vaz-ı imza eylediği beyan ve tashih-i madde etmek şattır.

156. Madde: Ruhani meclisinde rüyet ve fasıl olunacak deavi-i efradiyeye minel kadim meşrut olduğu vechle tayin olunacak vekil hiçbir vakit sınıf-ı hahamdan tevkil olunamaz.

157. Madde: İdare-i milliye hakkında nizamname mantukunca ahzı lazım gelen rüsumat beher sene bil-müzayede talibine maktuan ihale ve tefviz kılınacağından la-ekall iki hafta evvel senavi ve sair mahall-i cemiyette ve gazetelerde ba'de'l ilan karar karar-ı müzayedesi meclis-i umumide icra olunur.

158. Madde: Nizamnamenin tarih-i neşrinden itibaren beher beş senede bir defa zirde beyan kılınan usulü veçhile nizamname-i mezburede bazı efkârdan feramuş olunan veyahut ol vaktin icabınca ilave veyahut tağyir ve tebdile muhtaç bulunan maddelerin ilave ve tashihine mezuniyet var ise de herhalde atiyü'l beyan maddeye müracaat olunacaktır.

159. Madde: Nizamname-i mezburun tarih-i neşrinden itibaren mazmun-ı nizamname-i mezburede murad olunan ıslah-ı umur-ı millete dair olup bir ilave veyahut bir bendin tebdil-i ibaresini şayan ve elzem gören ruhani ve cismani ve sair heyet-i millet işbu mütalaa eyledikleri tebeddülâtı bir kıta tezkire-i memhura ile meclis-i cismaniye bildirip meclis-i mezbur dahi tebdil için mahsusen tutacağı deftere numara ile kayıt ederek tezkireleri hıfz edecektir. Ve beş sene hitamında bir komisyon-ı muhtelit teşkil ile bu misilli tezkire-i mevrudeleri defteriyle ma'an tezekkür ve kendi efkârlarınca ıslahat-ı icabiye ve vakt-i hale nazaran tebdil ve tezyidine lüzum gördükleri mevaddı nizamnamenin esasına sekte getirmemek üzere layıkıyla bil-mütalaa kararı mazbatalarını Babialı canibine arzla icabı icra kılınır.

Millet-i acizanemizin ıslah-ı usulüne lüzum görülen ve nizamname-i mezburun 159 bendinde münderiç bulunan kavaid ve nizamatin kâffesi komisyon-ı muvakkatte bi't-tezekkür ittifak-ı ara ile karar verdiğimiz ve merkez-i icraya vaz ve tesisi hususunun menut olduğu şerefsudur buyrulacak irade-i ihsan-ade-i hazret-i tacidariye muntazır bulunduğumuz malum-ı ilm-i ali-i âlemşümül-ı hıdivileri buyruldukta ol babda ve her halde emr u ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. Fi 3 Ramazan 1280 ve fi 3 Adar II 5624." (11 Şubat 1864)